

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Кафедра дошкільної і початкової освіти

Аузяк Надія В'ячеславівна

**РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНОГО МАЛЮВАННЯ**

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник

_____ О.С. Білер,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри дошкільної

і початкової освіти

« ____ » _____ 2021 року

Виконавець

_____ Н.В. Аузяк

« ____ » _____ 2021 року

Суми 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНОГО МАЛЮВАННЯ.....	7
1.1. Креативність як педагогічна категорія та її специфіка в старшому дошкільному віці	7
1.2. Особливості використання нетрадиційних технік малювання для розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку.....	16
1.3. Педагогічні умов розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.....	27
Висновки до розділу 1.....	39
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНОГО МАЛЮВАННЯ	42
2.1. Визначення рівня креативності дітей старшого дошкільного віку.....	42
2.2. Реалізація педагогічних умов розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання....	51
2.3. Порівняльний аналіз результатів наукового дослідження	58
Висновки до розділу 2.....	65
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ	75

ВСТУП

Сьогодні в усіх прогресивних країнах світу все актуальнішим стає питання розвитку творчої особистості здатної до самореалізації та інтелектуально-творчої діяльності. Реформування освітньої системи України об'єктивно зумовлює потребу розвитку креативності особистості, своєчасного виявлення і створення сприятливих умов для прояву творчих здібностей дітей та молоді. Зазначене повною мірою знайшло своє підтвердження в Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», які наголошують на тому, що відродження суспільства України, його прогресивний розвиток значною мірою залежить від творчості та ініціативи кожного українця. У зв'язку з цим одним із завдань упровадження особистісно орієнтованої моделі в закладах дошкільної освіти є формування у дитини старшого дошкільного віку креативності відповідно до її вікових можливостей.

Креативність дитини старшого дошкільного віку проявляється в будь-яких видах діяльності й особливо в образотворчій. Відповідно роль мистецтва в естетичному вихованні особистості достатньою мірою висвітлено в роботах Б. Бриліна, В. Клименко, І. Климук, Л. Побережної, Л. Яковенко, Н. Фоломєєвої, О. Михайличенка, Т. Скорик та ін. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку присвячені роботи Б. Нікітіна, Дж. Сміта, Л. Керрола, І. Білої, О. Кочерги. І хоча дослідники всебічно розкривають підняту проблему, торкаючись питань психофізіологічної основи творчого потенціалу людини (О. Кочерга), філософії творчості (Дж. Сміт, Л. Керрол), зарубіжного досвіду розвитку творчих здібностей дітей (І. Біла), можемо говорити про недостатнє її висвітлення з боку можливостей засобів нетрадиційного малювання. Отже, можемо стверджувати, що одним із актуальних напрямів наукових пошуків є вивчення художніх засобів розвитку креативності дітей старшого шкільного віку.

Пошук можливих шляхів вирішення зазначеної проблеми зумовив вибір теми магістерської роботи: *«Розвиток креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання»*.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі *завдання дослідження:*

1. На основі аналізу наукових джерел із теми дослідження охарактеризувати поняття креативність та її розвиток у дітей старшого дошкільного віку.

2. З'ясувати особливості використання нетрадиційних технік малювання у Закладі дошкільної освіти.

3. Розробити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

4. Експериментально перевірити ефективність упровадження педагогічних умов розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

Об'єкт дослідження: розвиток креативності дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: педагогічні умови розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

Методи дослідження:

теоретичні – аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури з досліджуваної проблеми, проектування результатів і процесів їх досягнення на різних етапах пошукової роботи;

емпіричні – методи збору інформації: бесіди, анкетування, спостереження, вивчення педагогічної документації, педагогічний експеримент для перевірки ефективності реалізації педагогічних умов

розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання;

статистичні – ранжування, математична і статистична обробка отриманих упродовж дослідження результатів педагогічного експерименту.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження: вперше розроблено та експериментально перевірено педагогічні умови розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання; *уточнено* сутність поняття креативність дітей старшого дошкільного віку та її складові; *набули подальшого розвитку* методи та засоби нетрадиційного малювання для розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку.

Практичне значення результатів наукового дослідження полягає в тому, що його положення та визначенні педагогічні умови розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання можуть бути застосовані керівництвом, методистами та вихователями у роботі з дітьми старшого дошкільного віку, студентами педагогічних вузів, які навчаються за спеціальністю 012 Дошкільна освіта.

Апробація результатів дослідження та публікації. Основні положення та результати магістерської роботи були обговорені на IV Всеукраїнській науково-практичній конференції для студентів, магістрантів та молодих науковців *Дошкільна освіта: від традицій до інновацій* (28 листопада 2020 року, м. Суми) та висвітлені в публікаціях:

1. Аузяк Н. Розвиток креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання *Дошкільна освіта: від традицій до інновацій* матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів, магістрантів та молодих науковців (28 листопада 2020 року). Суми: ФОП Цьома С.П., 2020.С.17-23 с.

2. Аузяк Н. Особливості розвитку художньої-творчих здібностей дітей дошкільного віку *Актуальні питання дошкільної і початкової освіти – 2021*: збірник статей молодих науковців. Суми: ФОП Цьома С.П. 2021. С. 7-12.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, висновків, списку використаних джерел (54), додатків та містить 6 рисунків і 8 таблиць. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи 86 сторінок. Основний текст дослідження викладено на 69 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНОГО МАЛЮВАННЯ

1.1. Креативність як педагогічна категорія та її специфіка в старшому дошкільному віці

У дошкільному віці кожна дитина з радістю та здивуванням відкриває для себе незнайомий і дивовижний навколишній світ, беручи на себе роль дослідника. Насьогодні доведеним є той факт, що всебічний розвиток дитини старшого дошкільного віку (ДСДВ) йде успішніше, якщо він включений до різноманітних видів діяльності, де реалізуються його потенційні можливості та перші прояви креативності. Як правило, прояв креативності передбачає здійснення певної діяльності, внаслідок якої створюється новий, оригінальний продукт. Ось чому одним із ефективних і доступних видів діяльності у Закладі дошкільної освіти (ЗДО) є художньо-продуктивна діяльність. Саме її реалізація створює умови для залучення дітей дошкільного віку до розвитку креативності, у процесі якої створюється щось гарне, оригінальне.

За логікою цього дослідження, для визначення сутності поняття креативність, слід також проаналізувати дотичні до нього поняття, такі як «творчість», «творчі здібності», «обдарованість», «сприйняття». Оскільки у психолого-педагогічній літературі креативність найчастіше пов'язується з поняттям творчості та розглядається як особистісна характеристика.

Переважає більшість науковців [3, 6, 20, 22, 38 та ін.] визначають креативність через властивості особистості, здібності, що відбивають глибинну властивість індивідів створювати оригінальні цінності, приймати нестандартні рішення. До цього поняття багато вчених звертаються, у зв'язку з концепцією сучасних підходів до освіти, у яких ставиться акцент на розвиток

креативності, здатності виходити за межі відомого, приймати нестандартні рішення, створювати продукти, що характеризуються новизною.

Психологи Р. Бернс, О. Бондар, О. Дубасенюк, С. Крамаренко та ін. розглядають креативність як загальну творчу здатність. Вони доводять, що креативність пов'язана з розвитком уяви, фантазії, породженням гіпотез [3, 6, 20, 22 та ін.].

Серед передумов та підстав, характерних для прояву креативності науковці виділяють перцептивні особливості творчої особистості, а саме: напруженість уваги, величезну вразливість, без упередженість сприйняття [5].

До інтелектуальних проявів науковці відносять інтуїцію, могутню фантазію, вигадку, дар передбачення, широкість знань. Серед характерних особливостей визначають ухилення від шаблону, оригінальність, ініціативність, завзятість, високу самоорганізацію, підвищену працездатність тощо [11, 17].

Як було зазначено вище, у сучасних дослідженнях креативність найчастіше замінюється творчістю. Тож, доречним є звернення до сутності цього поняття у межах цього дослідження. Л. Виготський [9], звертаючись до творчості, вказує на необхідність прояву та розвитку здатності до створення нового. У наукових доробках Н. Котелянець [21] зазначає, що особистість, яка має внутрішній план дій здатна до повноцінної творчої діяльності. Це дозволяє їй інтегрувати існуючі знання із різних сфер діяльності.

Виходячи з досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів, творчість, як і здатність до неї, виражена поняттям креативність, безперервно розвивається. Розвиток здійснюється разом із розвитком особистості та інтелекту. У зв'язку з цим дошкільний вік є найсприятливішим для розвитку креативності.

Отже, у межах тематики цього дослідження можемо визначити поняття «креативність» як певну характеристику особистості, що свідчить про її здатність до творчості.

Також твердження дотримується низка дослідників (Л. Виготський, Дж. Гілфорд, П. Торренс та ін.), визначають креативність як здатність або якість особистості [10, 11, 48 та ін.].

У відповідності до вищенаведених тверджень П. Торренс зауважує, що сприйняття недоліків, прогалин у знаннях, чуйність до дисгармонії може бути виражена в креативності як певні межі особистості. Автор вважає, що творча людина відрізняється наявністю усвідомлення проблеми, пошуком безлічі варіантів вирішення для перевірки гіпотези і знаходженням орієнтиру, що призводить до результату.

У свою чергу Р. Пономарьова-Семенова розуміє креативність, як здатність до подиву та пізнання, пошуку рішень у нестандартних ситуаціях, здатність відкривати нове та усвідомлювати власний життєвий досвід [40].

З іншого боку реалізують означене поняття Ж. Піаже, С. Пазиненко, які звертають увагу на розвиток інтелекту як якості креативності [34, 35]. Вивченням продуктивних творчих компонентів інтелекту займалися представники гештальтпсихології М. Вертхеймер, У. Келер та ін. [4]. Існують три підходи у вивченні інтелекту та креативності. Розглянемо кожен із них детальніше.

Представники першого підходу стверджують, що креативності немає. Вони вважають що інтелектуальної обдарованості недостатньо для прояву креативності

Натомість, А. Маслоу [29] вважає, що головну роль у творчому вираженні відіграють мотивація, цінності, особистісні риси. Основними рисами креативності вони вважають когнітивну обдарованість, чутливість до проблем, незалежність суджень у складних ситуаціях.

Інший підхід у роботах Дж. Гілфорда, Л. Місшиха, Ф. Тейлора [11, 30, 47] вчені визначають креативність як творчу здатність, що залежить від інтелекту. Відповідно до цього підходу розвиток інтелекту та креативності знаходяться на одному рівні. Цієї ж точки зору дотримуються вчені, що досліджували сферу розвитку інтелекту такі як: Г. Айзенк, Д. Векслер, А. Термен.

У концепції, що отримала назву теорія інтелектуального порогу, П. Торренс [48] зауважує, що інтелект і креативність утворюють єдиний фактор, тому чим вище коефіцієнт інтелекту, тим вищий рівень креативності.

Відповідно до тематики цього дослідження розглянемо особливості розвитку креативності ДСДВ. Так, науковці С. Крамаренко, Н. Лисенко визначають критерії креативності в інтеграції різних видів діяльності: мовленнєвої, винахідницької, художньої, музичної, тощо. педагоги виділяють у дослідженні такі критерії креативності, як оригінальність, варіативність, гнучкість тощо [22, 26].

Доречним буде навести думку, О. Дубасенюк [19], яка основними критеріями вияву креативності в ДСДВ:

1. Оригінальність виконання дітьми творчих завдань.
2. Використання образів одних об'єктів для побудови деталей інших.

Ще одним цікавим поглядом на поняття «креативність» є думка В. Моляко [31], який розглядає креативність у зв'язку із проблемою обдарованості дітей. Науковець вважає, що креативність є складовою обдарованості. Обдарована дитина допитлива, вона здатна з головою поринути у те, що її цікавить. Демонструє енергійність, рівень його мислення відрізняється самостійністю та незалежністю від колективної свідомості. Часто обдарована дитина робить все по-своєму всупереч нормам, правилам та установкам.

Як правило, обдарована дитина часто виявляє здібності в образотворчій діяльності, в іграх використовує нестандартні матеріали та ідеї; пропонує багато різних варіантів рішень у конкретній ситуації; здатний варіативно діяти з матеріалами; здатний висловлювати оригінальні ідеї та знаходити оригінальний результат; виявляти здатний до швидкого реагування та вирішення завдань на художньо-прикладних заняттях та іграх.

Аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень проблеми креативності дозволили з'ясувати, що креативність – як здатність до творчості, що

розглядається як форма психічної активності, універсальна здатність, що забезпечує успішне виконання різноманітних видів діяльності.

На думку М. Курочкіна, творчість – це найвищий прояв людської діяльності, спрямованої на реальні перетворення, створення нових, соціально значущих цінностей. [24].

Цінним для нашого дослідження є твердження Т. Піроженко, яка зазначає, що: «результат дитячої творчості, тобто. створені ними оповідання чи образи, мають свої особливості, оскільки твори ДСВД часто не можна назвати принципово новими, такими, що мають суспільну цінність. Автор вважає творчістю самі спроби ДСДВ, до продуктивного самовираження, а процес творчості вважає одним з провідних показників вікового розвитку дошкільника [36].

Цінним є твердження І. Серьогіна, яка зазначає, що залучення ДСДВ до творчої діяльності впливає на їх загальний розвиток, задовольняє потреби та можливості дитини. Процес творчої діяльності сприяє прояву самостійної творчості у дітей дошкільного віку, як от художньої, музичної, театральної, літературної [43].

Таким чином, резюмуючи сказане, можна зробити висновок, що такі індивідуально-психологічні особливості особистості, як здібності, схильності, талановитість впливають на розвиток особистості та її досягнення. Дошкілля – період виховання, розвитку та навчання, що впливає на процес становлення особистості. Найяскравіше це виявляється у творчій діяльності, що дозволяє ДСДВ повною мірою розкрити свій внутрішній світ. В нашому розумінні з позиції особистісного підходу креативність є феноменом, що саморозвивається.

Доречним буде зазначити, що саме у дошкільному віці закладаються базові характеристики, які надалі визначатимуть творчу спрямованість особистості.

Як найважливіша відмінна особистості дитини старшого дошкільного віку, розглядаються її здатність емоційно реагувати на навколишній світ:

предмети, явища та твори мистецтва тощо. ДСДВ відкриває світ як радісне, прекрасне, наповнене різнокольоровими фарбами.

Науковцями доведено, що на розвиток особистості впливають такі пізнавальні процеси як прийняття, уява. Розглянемо їх детальніше.

ДСДВ емоційно сприймають витвори мистецтва (картину, скульптуру, ілюстрацію, декоративні вироби тощо), поступово осягаючи їх художню «мову».

Доцільно зазначити, що провідним пізнавальним процесом дошкільного віку є сприйняття. Воно виконує функцію, що об'єднує властивості предметів і його образів, пізнавальні процеси спільної узгодженої роботи з переробки інформації ззовні. Під впливом різноманітної діяльності сприйняття ДСДВ активно розвивається протягом усього дошкільного періоду [23].

У дошкільному віці сприйняття готує мислення, дає йому матеріал для аналізу, порівняння, узагальнення та висновків. Мислення ДСДВ в свою чергу позитивно впливає на розвиток та вдосконалення сприйняття, посилюючи його цілеспрямованість та продуктивність.

Дошкільне дитинство стає переломним моментом у розвитку уваги. У цей період діти вперше починають свідомо керувати своєю увагою, спрямовуючи та утримуючи її на певних предметах. З цією метою типовий ДСДВ використовує певні алгоритми дій, що він сприймає від дорослого. Одне з основних здобутків середнього ДСДВ розвиток довільного запам'ятовування. Багато в чому сприяє ігрова діяльність, у якій вміння запам'ятовувати та вчасно відтворювати необхідні відомості призводить до досягнення успіху.

На думку С. Гуменюк, цінним для розвитку ДСДВ є художньо-творче ставлення до предмету, що передбачає низку пізнавальних моментів, що у свою чергу дозволяє ДСДВ формувати вміння співвідносити форму та зміст, художній образ та зображуваний предмет, вміння, яке може виникнути лише на певному етапі розвитку дитини [15].

Говорячи про розвиток креативності ДСДВ, Л. Шелестова вказує, що дитина здатна отримувати велике задоволення від яскравих фарб і

різноманітності форм предметів, але це лише чуттєві якості речей. Важливим автор вважає, щоб у процесі розвитку ДСДВ почали розуміти, що картина є картинкою, а казка є казкою. Після усвідомлення у дитини починає формуватися щось інше, особливе ставлення до творів мистецтва, уміння відрізняти їхню відмінність від звичайних предметів. Далі науковець вказує, що таке усвідомлення-це складний процес, спочатку дитина не помічає, не отримує правильного тлумачення, але поступово починає проявлятися креативність [51].

Висока емоційність, сприйнятливість до чуттєвих властивостей насправді-це ще одна характерна риса креативності ДСДВ. визначивши роль сприйняття у розвитку креативності далі розглянемо особливості уяви. Здатність до уяви не дається від народження.

Дані дослідників дозволяють встановити, що наочне предметне та яскраве сприймається насамперед, як прекрасне, викликає у дитини інтерес, він відчуває радість та задоволення при взаємодії з ним.

Уява розвивається в міру накопичення практичного досвіду, набуття знань, вдосконалення всіх психічних функцій.

На думку ряду дослідників Н. Горошко, Л. Дабіжа, дитина дошкільного віку, свідомо художник. «Гострота погляду», «Свіжість сприйняття», «Неупередженість», «Яскравість враженні», ось ті властиві дитячій природі особливості, визначальні естетичне ставлення дошкільника насамперед як високу емоційну чуйність на чуттєві характеристики насправді [14, 17].

Доречним буде навести думку Т. Поніманська [39], яка зазначає, що досить велика кількість ДСДВ здатні виявляти розвиток креативності у діяльності. Це виражається в яскравій уяві, зоровій пам'яті та фантазії, узгоджених рухів тощо. Але треба мати на увазі, що при розвитку креативності потрібно формувати як вірне око, а й вмілі руки, та емоційну чуйність дитини.

Беручи до уваги, все вищезазначене, можемо визначити, що розвиток креативності ДСДВ як індивідуальні особливості, якості індивіда, що визначають успішність виконання ним творчої різноманітної діяльності.

Науковці називають різні терміни щодо віку з якого слід розвивати креативність дітей - від півтора до п'яти років. Також існує думка, що розвивати креативність необхідно з раннього віку у всіх видах діяльності та насамперед у грі. Великий потенціал для розвитку дитячої творчості укладено в образотворчій діяльності. Це зумовлено тим, що саме в цей час відбувається, удосконалення психічних процесів ДСДВ, а саме увага, пам'ять, сприйняття, уява та інші та активно розвиваються особистісні якості, а на їх основі - здібності та схильності.

Педагогічна практика доводить, що втручання у процес інтелектуально-творчого розвитку дитини обумовлено тим, що не кожна дитина здатна сама самостійно виявляти творчу активність. Ефективність та дієвість виховання креативності ДСДВ залежить від цілеспрямованості даного процесу [8, 10, 28 та ін.].

У свою чергу, здібності дитини формуються за допомогою оволодіння, у процесі навчання змістом матеріальної та духовної культури, техніки, науки та мистецтв [50].

Тільки в дієвому контакті ДСДВ з навколишнім світом, процесі поступового освоєння досягнень попереднього історичного розвитку людства задатки загальні та спеціальні перетворюються на різноманітні і більш досконалі здібності, у тому числі і креативність.

Сучасні педагогічні дослідження виходять із необхідності вивчати особистісний розвиток дитини в її тісному взаємодії із дорослим. Тому цікавими дедалі частіше виявляються відносини вихователів та дітей, як учасників повсякденного освітнього процесу.

Найбільш привабливими сучасні дошкільнята вважають, об'єкти та явища природи. Видається очевидним, що творче задоволення дитина отримує за рахунок підключення фантазії (легко побачити в рослині, в ляльці одухотворена істота, особливим настроєм характером). Зазначимо, що іграшка ніколи не залишається для дитини просто річчю, близьким предметом, вона стає символом дитячих мрій та фантазій. При цьому ДСДВ уважні до

зовнішніх характеристик предмета, явища, опора на них дає можливість створювати образи. Дошкільнята схильні до того, щоб оживляти той чи інший предмет, наділяти його знайомими рисами характеру, вчинками, пригодами. Цінним є те, що ДСДВ готові фантазувати багато про що: про олівці, і про опале листя, про бруньки, що розпускаються, і про іграшки, предмети одягу.

Включення ДСДВ у доступні їй види діяльності сприяє прискореному розвитку креативності, але якщо ця активність не організована доцільно і не спрямована спеціально на розвиток креативності, то процес формуватиметься стихійно, також дитина матиме прогалини в уявленнях про ряд властивостей предметів і явищ.

Емоційні реакції по відношенню до творів мистецтва дошкільному віці характеризуються переважно переживанням безпосереднього задоволення чи невдоволення. У зв'язку з цим власна діяльність ДСДВ така як малювання, ліплення, спів, драматизація має займати одне з центральних місць у розвитку креативності.

Виховання креативності у дітей пов'язане також із розвитком їх особистості: самостійності, захопленості та незалежності.

Розвиток креативності ДСДВ має кілька ступенів: від поверхневого, чисто зовнішнього схоплювання обрисів і якостей, що кидаються в очі, до досягнення суті та глибини художнього змісту. Тільки до старшого дошкільного віку, коли вже накопичені враження, з'являється якийсь життєвий досвід, здатність спостерігати, аналізувати, класифікувати, порівнювати, дитина може оцінити предмет мистецтва, побачити різницю між реальністю та її зображенням [53].

Розвиток креативності у ДСДВ відбувається у процесі виховання та навчання, до найважливіших педагогічних процесів та умов розвитку креативності дослідники відносять:

-відносини вихователів та ДСДВ, як учасників повсякденного освітнього процесу;

-гру як обов'язкову складову особистісного становлення матеріальні засоби навчання (іграшки, об'єкти та явища природи);

- предметно-розвивальне середовище;

- включення дитини у доступні їй види діяльності [45].

Таким чином, старший дошкільний вік є сприятливим періодом для розвитку креативності. Саме в цей час відбуваються прогресивні зміни у багатьох сферах, удосконалюються психічні процеси (увага, пам'ять, сприйняття, мислення, мова, уяву), активно розвиваються особистісні якості, а на їх основі - здібності та схильності. Відповідно до визначених завдань дослідження далі розглянемо особливості використання нетрадиційних технік малювання для розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку.

1.2. Особливості використання нетрадиційних технік малювання для розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку

На розвиток ДСДВ величезний вплив мають її творчі можливості. Загальні можливості розвитку входять до складу креативності (див.п.1.1), тобто чим вищий рівень здібностей, тим більше перспектив відкривається перед ДСДВ у його творчості. Створені при цьому зразки мають все більшу або меншу виразність залежить від загального ступеня розвитку креативності та набутих навичок.

При цьому ДСДВ не тільки відображають, що вони бачать і відчують ще, а також знайомляться з різними за властивостями та якостями явищ та предметів.

Спочатку дошкільнята набувають найпростіших навичок малювання – традиційний метод. А згодом шукають нові прийоми відображення навколишньої дійсності у своїй художній творчості. Це той час, коли педагог має познайомити дітей з нетрадиційними техніками малювання. Таке

нестандартне рішення розвиває дитячу фантазію, знімає негативні емоції, дозволяє розкрити та збагатити їх творчі здібності, що і є основою креативності (див. п.1.1). Нетрадиційне малювання є засобом розумового, емоційного, естетичного та вольового розвитку ДСДВ. У процесі цієї діяльності удосконалюються всі психічні функції: зорове сприйняття, пам'ять, розумові операції. А розвиток дрібної моторики руки розвиває мислення та мову. Рука пізнає, а мозок фіксує відчуття та сприйняття, з'єднуючи їх у образи та уявлення [32].

Діти з раннього дитинства люблять малювати. Цей вид діяльності їх захоплює і тішить. Завдяки своїй доступності, наочності та конкретності виразу воно наближене до гри.

Створений образ, зокрема малюнок, може виконувати різні функції (пізнавальну, естетичну), оскільки створюється з різною метою.

Слід зазначити, що мета виконання малюнка обов'язково впливає на характер його виконання. Помічено, що всі діти люблять малювати тоді, коли це в них добре виходить. Малювання олівцями, пензлем вимагає високого рівня володіння технікою малювання, сформованих навичок та знань, прийомів роботи. Дуже часто відсутність цих знань та навичок швидко відвертає дитину від малювання, оскільки в результаті її зусиль малюнок виходить неправильним, він не відповідає бажанню дитини отримати зображення, близьке до його задуму чи реального об'єкта, що він намагався зобразити. Початок роботи красиві та різноманітні матеріали – ось, що допомагає не допустити в творчу діяльність одноманітність та нудьгу, забезпечує безпосередність дитячого сприйняття та діяльності [14].

Важливо, щоб вихователь створював нову ситуацію так, щоб діти з однієї сторони, міг застосувати засвоєні раніше заняття, навички, вміння, а з іншого боку – шукали нові рішення, творчі підходи. Саме це викликає у ДСДВ позитивні емоції, радісне здивування, бажання трудитися та творити.

За логікою дослідження, розглянемо специфіку традиційного та нетрадиційного малювання в дошкільному віці. Спочатку дитина засвоює такі

поняття як «вертикаль» та «горизонталь», звідси лінійність ранніх дитячих малюнків. Вже потім вони досягають форми матеріалів, поступово осмислюють навколишнє. Причому відбувається це, як правило, швидше, ніж накопичення слів та асоціацій. У зв'язку з цим малювання дає можливість у образній формі висловити те, про що ДСДВ вже дізналися і що вони можуть висловити словесно. Малювання взагалі допомагає дитині впорядкувати знання, що бурхливо засвоюються.

Необхідно розуміти та враховувати зв'язок малювання із мисленням ДСДВ. При малюванні в роботу включаються зорові, рухові, м'язово відчутні аналізатори. Крім того, малювання розвиває інтелектуальні здібності дітей, пам'ять, увагу, дрібну моторику, вчить дитину думати і аналізувати, порівнювати, узагальнювати, складати та уявляти.

Дослідники акцентують увагу на тому факті, що малювання має приносити дітям лише позитивні емоції. Позитивні емоції складають основу психічного здоров'я та емоційного благополуччя ДСДВ.

Як зазначає Л. Дабіжа [16], слід підтримувати та розвивати інтерес дитини до художньої творчості. Не треба давати ще в невмілу руку дитину олівець або пензлик і мучити його. Перші невдачі викличуть у дитини розчарування, і навіть роздратування. Потрібно дбати про те, щоб діяльність дитини була успішною - і підкріплювала її власні сили [16, 25, 33].

У зв'язку з цим і стало необхідним застосовувати в освітньому процесі ЗДО такі художні техніки, що могли б бути освоєні всіма дітьми і приносили б максимальне емоційне задоволення, оскільки емоції це і процес, а результат практичної діяльності – художньої творчості.

На сьогоднішній день існує безліч прийомів та технік малювання, за допомогою яких можна створювати оригінальні роботи, навіть не маючи жодних художніх навичок [19]. Відчуті незабутні позитивні емоції дозволяє дітям малювання незвичайними матеріалами та оригінальними техніками, тобто засвоювати нетрадиційні техніки малювання.

Практики наголошують, що малювання з використанням нетрадиційних технік зображення не втомлюють ДСДВ, у них зберігається висока активність, працездатність протягом усього часу, відведеного на виконання завдання. Крім того, нетрадиційні техніки дозволяють здійснювати індивідуальний підхід до дітей, враховувати в них бажання та інтерес.

Їх використання сприяє:

- інтелектуальному розвитку дитини;
- розвитку впевненості у своїх силах;
- розвитку просторового мислення;
- вільному висловлюванню своїх задумів;
- розвитку дрібної моторики рук;
- свободі вибору матеріалів та технік [25, 44, 49 та ін.].

Досвід застосування таких технік показує, що успішність розвитку дитячої художньої творчості залежить від їх різноманітності та варіативності. Всі ці види діяльності не терплять шаблону, стереотипності. Новизна обстановки, незвичайний початок роботи, красиві та різноманітні матеріали, цікаві та неповторні завдання для ДСДВ, а також можливість вибору багатьох інших факторів – це все забезпечує живопис та безпосередність дитячого сприйняття, допомагає не допустити у дитячу творчу діяльність різноманітність і нудьгу.

Для освоєння нетрадиційних способів малювання надається широкий спектр різноманітних матеріалів, доступних ДСДВ: папір різний фактури, форми та розміру; гуашеві та акварельні фарби; пензля № 2,3,5; кисті із щетини; воскова і кольорова крейда; маркери, фломастери; прості та кольорові олівці тощо [33, 49].

Малювати з використанням нетрадиційних технік можна і потрібно починати – за принципом «від простого до складного».

Основні техніки, що використовуються у цьому віці: малювання пальчиками, долоньками; ватними паличками; друкування листям, картоплею, морквою; малювання свічкою, вугіллям [52].

Також старшому дошкільному віці можна використовувати такі нетрадиційні техніки як: малювання свічкою; кляксографія з трубочкою; набризок; відбиток; малювання поролоном; пальцеграфія тощо [54].

Варто відзначити, що успіх навчання нетрадиційним технікам багато в чому залежить від кваліфікації педагога. Щоб донести до ДСДВ зміст роботи з кожної техніки, необхідно використовувати самі різноманітні методи та прийоми.

Кожна з вищезазначених технік - це маленька гра. Відповідно до завдань дослідження розглянемо докладніше кожен з технік. Докладніше опис цих технік є в роботах Н. Горошко, Л. Джабіла, О. Дубасенюк, І. Ликова, Н. Саркісова, М. Стась та ін. Фахівці виділяють для кожного віку найбільш підходящі техніки нетрадиційного малювання художніми матеріалами [14, 16, 19, 25, 32, 42, 45 та ін.].

Для будь-якого віку можна використовувати техніку «Тичок жорсткої напівсухим пензлем». Засобами виразності у цій техніці виступають: фактурність фарбування, колір.

Використовуються для цього матеріал: жорстка кисть, гуаш, папір, будь-якого кольору та формату або вирізаний силует пухнастого чи колючого тварини (їжачок, кішка, ялинка) та інші.

Спосіб отримання зображення: дитина опускає в гуаш кисть і б'є нею по паперу, тримаючи руку вертикально. При роботі кисть у воду не опускають. Таким чином, заповнюється весь аркуш, контур або шаблон.

Виходить імітація фактурності пухнастої чи колючої поверхні.

Для дітей від двох років можна використовувати техніку «Малювання пальчиками», «Малювання долонькою». У техніці «Малювання пальчиками» засобами виразності стають: пляма, крапки, короткі лінії, колір. З дітьми можна використовувати такі різні матеріали як миски з гуашшю, щільна кольоровий папір будь-якого кольору, невеликі листи, серветки.

Спосіб отримання зображення: дитина опускає в гуаш свій пальчик і наносить крапки, цятки на папір. На кожен пальчик дитина набирає фарб

різного кольору. Після роботи пальчики витирають серветкою, а потім гуаш легко змиваю водою.

У техніці «Малювання долонькою» засобами виразності стають: пляма, колір, фантастичний силует.

Використовувані матеріали для цього знадобляться: широкі блюдечка з гуашшю, кисть, щільний різнокольоровий папір різного кольору, листи великого формату, серветки.

Спосіб отримання зображення: дитина опускає свою долоню в гуаш (всю кисть) або забарвлює її за допомогою пензлика вже у старшому дошкільному віці (з 5ти років) та робить відбиток на папері. Малюють правою та лівою руками, пофарбовані різними кольорами фарб. Після роботи руки витирають серветкою, потім гуаш змивають водою.

З дітьми від трьох років можна використовувати техніку «Відбиток пробкою», «Відбиток печатками з картоплі».

Засобами виразності у техніці «Відбиток пробкою» стають пляма, фактура, колір.

Використовуються такі матеріали: мисочка або пластикова коробочка, що вкладена штемпельна подушка з тонкого поролону, просоченого гуашшю, щільний папір будь-якого кольору та розміру, печатки з пробок.

Спосіб отримання зображення: дитина притискає пробку до штемпельної подушки з фарбою і наносить відбиток на папір. Для отримання іншого кольору, що сподобався, змінюються миска і пробка.

Техніка «Відбиток печатками з картоплі» використовує такі засоби виразності як пляма, фактура, колір.

Матеріали, які можна використовувати: мисочка або пластикова коробочка, в яку вкладена штемпельна подушка з тонкого поролону, просоченого гуашшю, щільний папір будь-якого кольору та розміру, печатки з картоплі.

Спосіб отримання зображення: дитина притискає до рук штемпельну подушку з фарбою і наносить відбиток на папір. Для отримання іншого кольору змінюються мисочка та печатка.

З дітьми від чотирьох років можна працювати із техніками «Відбиток поролоном», «Відбиток пінопластом», «Відбиток печатками з гумки», «Відбиток зім'ятим папером», «Воскова крейда та акварель», «Свічка та акварель» [32].

Засоби виразності в техніці «Відбиток поролоном» - це пляма, фактура, колір. Використовувані матеріали: мисочка або пластикова коробочка яку вкладена штемпельної подушки з тонкого поролону, просоченого поролону. гуашшю, щільний папір будь-якого кольору та розміру, шматочки поролону.

Спосіб отримання зображення: дитина притискає поролон до штемпельна подушка з фарбою і наносить відбиток на папір. Для зміни будь-якого кольору беруться інші миски та поролон.

При використанні техніки «Відбиток пінопластом» засобами виразності стають: пляма, фактура, колір. Використовуються такі матеріали як мисочка або пластикова коробочка, в яку вкладено штемпельна подушка з тонкого поролону, просоченого гуашшю, щільна папір будь-якого кольору та розміру, шматочки пінопласту.

Спосіб отримання зображення: дитина притискає пінопласт до штемпельної подушки з фарбою і наносить відбиток на папір. Щоб отримати будь-який інший колір, змінюються миска та пінопласт [46].

При використанні технік «Відбиток печатками з гумки» та «Відбиток зім'ятим папером» засоби виразності виступають: пляма, фактура, колір. Для цієї техніки «Відбиток печатками з гумки» беруться наступні матеріали: мисочка або пластикова коробочка, в яку вкладена штемпельна подушка з тонкого поролону, просоченого гуашшю, щільна папір будь-якого кольору та розміру, потім печатки з гумки (їх педагог може виготовити сам, прорізаючи малюнок на гумці за допомогою ножа або бритвенного леза).

Спосіб отримання зображення: дитина притискає печатку до штемпельної подушки з фарбою і наносить відбиток на папір. Для зміни іншого кольору потрібно взяти інші мисочку та печатку.

Для техніки «Відбиток зім'ятим папером» матеріалами стають: блюдце або пластикова коробочка, в яку вкладена штемпельна подушка з тонкого поролону, просоченого гуашшю, щільний папір будь-якого кольору та розміру, зім'ятий папір.

Спосіб отримання зображення: дитина притискає зім'ятий папір до штемпельної подушки з фарбою, і наносить відбиток на папір. Щоб отримати інший колір, змінюються блюдце і зім'ятий папір. Для таких технік «Воскова крейда та акварель» та «Свічка та акварель» засобами виразності стають: колір, лінія, пляма, фактура [46].

У техніці «Воскова крейда та акварель» використовуються матеріали: воскові крейди, щільний білий папір, акварель, кисті. Спосіб отримання зображення: дитина восковою крейдою на білому папері. Потім зафарбовує лист аквареллю в один або кілька кольорів за бажанням. Малюнок крейдою залишається не зафарбованим.

У техніці «Свічка та акварель» використовуються такі матеріали: свічка, щільний папір, акварель і пензля.

Спосіб отримання зображення: дитина малює «свічкою» на папері. Потім він зафарбовує лист аквареллю одним кольором або кількома кольорами. Малюнок свічкою залишається білим.

З дітьми від п'яти років (тобто із ДСДВ), можна працювати з техніками «Друк по трафарету», «Монотипія предметна», «Кляксографія звичайна», «Кляксографія з трубочкою», «Кляксографія з ниточкою», «Набризок», «Відбитки листя», «Акварельна крейда», «Тичкування».

У техніці «Друк по трафарету» засоби виразності є: пляма, фактура, колір. Розглянемо їх детальніше.

Матеріали, що використовуються, для цього: мисочка або пластикова коробочка, в яку вкладена штемпельна подушка з тонкого поролону,

просоченого гуашшю, щільний папір різного кольору, тампон з поролону в середину квадрата кладуть кульку з тканини або поролону і зав'язують кути квадрата ниткою, потім трафарети з прооліфленого. напівкартону чи прозорої плівки.

Спосіб отримання зображення: дитина притискає друк або поролоновий тампон до штемпельної подушки з фарбою будь-якого кольору та наносить відбиток на папір за допомогою трафарету. Щоб змінити колір, береться інший тампон чи трафарет.

Засоби виразності у техніці «Монотипія предметна» - це пляма, колір, симетрія. Використовуються матеріали, такі як щільний папір різнокольоровий, пензлі, гуаш або акварель.

Спосіб отримання зображення: дитина складає аркуш паперу вдвічі і на одній його половині малює зображення предмета, предмети, вибираються симетричні. Після малювання поки не висохла фарба, лист знову складається навпіл для отримання відбитку. Зображення також можна прикрасити, потім також складається лист після малювання кількох елементів.

У техніках «Кляксографія звичайна, з трубочкою, з ниточкою» засоби виразності - це пляма. Матеріали при цих техніках схожі: папір, туш або рідко розведена гуаш у мисці, пластикова ложечка, трубочка (соломинка для напоїв), нитка середньої товщини.

Спосіб отримання зображення за технікою «Кляксографія звичайна»: дитина зачерпує гуаш пластиковою ложкою і виливає на папір. В результаті виходять плями у довільному порядку. Потім лист накривається іншим листом і притискається (можна зігнути вихідний лист навпіл, одну половину капнути туш, а інший її прикрити). Далі верхній лист знімається, зображення розглядається: визначається, на що воно схоже. Деталі, що бракують, домальовуються [44].

Спосіб отримання зображення при техніці «Кляксографія з трубочкою»: дитина зачерпує пластиковою ложкою фарбу, виливає її на лист, роблячи невелику пляму (крапельку). Потім на цю пляму дме з трубочки так, щоб її

кінець не торкався ні плями, ні паперу. За потреби процедура повторюється. Деталі, що бракують, домальовуються.

Спосіб отримання зображення при техніці «Кляксографія з ниточкою»: ДСДВ опускає нитку у фарбу, віджимає її. Потім на аркуші папери викладає із нитки зображення, залишаючи один її кінець вільним. Після цього зверху накладає інший лист, притискає, притримуючи рукою і витягує нитку за кінчик. Відсутні деталі домальовуються.

Техніка «Набризг» використовує такі засоби виразності як точка, фактура. Необхідні для цього матеріали: папір, гуаш, твердий пензлик, шматочок щільного картону чи пластику (5х5 див).

Спосіб отримання зображення: дитина набирає фарбу на кисть та вдаряє пензлем об картон, який тримається над папером. Фарба розбризкується на папір.

Засобами виразності при техніці «Відбитки листя» стають: фактура, колір. Матеріали, що використовуються при цьому: папір, листя різних дерев бажано з землі, гуаш, кисті.

Спосіб отримання зображення: ДСДВ покриває листок дерева фарбами різних кольорів, потім прикладає його до паперу стороною для отримання відбитка. Щоразу береться новий листок для відбитків. Черешки у листя можна домалювати пензлем.

Техніка «Акварельна крейда» використовує такі засоби виразності як пляма, колір, лінія. Необхідні матеріалами при цьому стають щільний папір, акварельні фарби, губка, вода в блюдечку [18].

Спосіб отримання зображення: дитина змочує папір водою за допомогою губки, потім малює на ній крейдою. Можна використовувати прийоми малювання торцем долонею та плашма. При висиханні папір знову змочується.

За технікою «Тичкування» ми описували вище. Відмітимо, що засобами виразності: є фактура, обсяг. Необхідні матеріали: це квадрати із кольорового двостороннього паперу розміром (2х2 см), журнальний та газетний папір

(наприклад, для голок їжака), олівець, клей ПВА в мисці, щільний папір або кольоровий картон для основи.

З шести років із дітьми можна переходити до техніки «Монотипія пейзажна». За цієї техніки засобами виразності стають: пляма, тон, вертикальна симетрія, зображення простору в композиції. Можна використовувати такі матеріали: папір, кисті, гуаш або акварель, волога губка, кахельна плитка.

Спосіб отримання зображення: дитина складає лист навпіл. На одній половині листа малюється краєвид, на іншій виходить його відображення в озері, річці (відбиток). Пейзаж виконується швидко, щоб фарби не встигли висохнути. Половина листа, призначена для відбитка, протирається вологою губкою. Вихідний малюнок, після того, як з нього зроблений відбиток, пожвавлюється фарбами, щоб він сильніше відрізнявся від відбитку. Для монотипії також можна використовувати аркуш паперу та кахельну плитку. На останню наноситься малюнок фарбою, потім вона накривається вологим аркушем паперу. Пейзаж виходить розмитим [5].

При роботі з нетрадиційними техніками добре використовувати дитячу літературу, музичний супровід, фольклорний та ігровий матеріал. Такі дидактичні матеріали допомагають підсилити під час малювання уяву, сприяють художньому задуму та розвитку художніх здібностей Крім того, все це дозволить зробити малювання доступними, змістовними та пізнавальними.

Таким чином відзначаємо, що нетрадиційні техніки образотворчого мистецтва можна використовувати у роботі з дітьми вже з 2х літнього віку. Однак більше таких технік краще починати з 5 років та подальшим удосконаленням у ДСДВ. Розглянувши зміст та особливості нетрадиційних технік малювання далі необхідно визначити педагогічні умов розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

1.3. Педагогічні умов розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання

Спираючись на здійснений теоретичний пошук завданнями на цьому етапі дослідження є визначити поняття та дати опис педагогічним умов розвитку креативності у дітей дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

У педагогічній енциклопедії до педагогічних умов відносять обставини, що сприяють досягненню або, навпаки, гальмують її досягнення в освітньому процесі. У філософській науці категорія «умови» трактується як: середовище, в якому перебувають і без якого не можуть існувати предмети та явища; середовище, в якому щось відбувається; це вимоги, з яких варто виходити.

На думку В. Лозової та Г. Троцько [27], педагогічні умови, це цілеспрямований відбір та застосування елементів змісту методів, прийомів, а також організаційних форм навчання для досягнення поставлених цілей в освітньому процесі.

Дошкільне дитинство, з погляду психології, є самим придатним для розвитку творчих здібностей, тому що у цьому віці діти допитливі, вони мають величезне бажання пізнавати світ.

В. Федяєва зазначає, що «саме цей період є сензитивним для розвитку дитячої творчості» [50]. Надалі формування такої Можливості знижується. Л. Виготський [7], С. Рубенштейн [41], Д. Ельконін [53] вважають, що умовою креативного перетворення наявних у дітей знань є цілеспрямована педагогічна діяльність.

Науковці наголошують на тому, що для успішного розвитку креативності ДСДВ необхідне педагогічне керівництво, що включає себе:

- систематичне проведення занять з образотворчої діяльності;
- підбір цікавих дітям та доступних для сприйняття тем занять;
- розвиток образних уявлень, уяви тощо [42].

Слід зазначити, що до образотворчої діяльності відносяться всі продуктивні види діяльності (малювання, аплікація, ліплення тощо). Оскільки вони спрямовані на створення результату – продукту. Кожен вид діяльності передбачає оволодіння особливим способом дій, вміннями та уявленнями [16].

Для реалізації завдань розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку на заняттях з образотворчого мистецтва необхідні педагогічні умови.

У межах цього дослідження образотворча діяльність постає як неодмінна умова розвитку креативності ДСДВ. Нетрадиційне малювання - один з видів образотворчої діяльності ДСДВ, що позитивно впливає на всебічний розвиток дитини, сприяє розвитку зорового сприйняття, уяви, образного мислення, прищеплення ручних умінь та навичок, необхідних для дитини.

ДСДВ, задоволений отриманим результатом своєї діяльності, прагне знову і знову проявити себе, висуваючи безліч ідей висловлення (швидкість), показати те, наскільки широко він може мислити (гнучкість), вчиться планувати свою діяльність, вносити зміни до технології, конструкцію виробів (оригінальність), здійснювати задумане (розробленість).

Ми розглядаємо педагогічні умови, як один із компонентів педагогічної системи, що відображає сукупність можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища, що впливають на особистісний та процесуальний аспекти даної системи та забезпечують її ефективне функціонування та розвиток. Таким чином, в даному випадку, до педагогічним умовам ми відносимо умови, що сприяють розвитку креативності у ДСДВ засобами засобами нетрадиційного малювання, серед них:

1. систематичне проведення інтегрованих занять із застосуванням засобів нетрадиційного малювання,
2. організації розвиваючого предметно-просторового середовища, що сприятиме розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання

3. взаємодії ЗДО із батьками дітей старшого дошкільного віку з питань розвитку креативності засобами нетрадиційного малювання

Розглянемо кожну з них детальніше. *Перша педагогічна умова полягає у систематичному проведенні інтегрованих занять із застосуванням засобів нетрадиційного малювання.*

На думку С. Гончаренко, «цей вид умов може включати в себе сукупність змісту, форм, методів цілісного педагогічного процесу, вкладених у досягнення цілей педагогічної діяльності» [12].

У цьому контексті доречно навести думку Л. Виготського [7], «гра та творчість виступають як взаємопов'язані поняття, оскільки у дитини немає іншого шляху особистісного становлення, крім творчого, що з розвитком уяви». Гра є провідним типом діяльності у дошкільному віці. Отже, гра містить у собі всі тенденції розвитку; вона джерело розвитку та створює зони найближчого розвитку; за грою стоять зміни потреб та зміни свідомості загального характеру. Ігри ДСДВ є самою вільною, природною формою прояву їхньої діяльності, в якій усвідомлюється, вивчається навколишній світ, відкривається широкий простір для прояви свого «Я», особистої творчості, активності, самопізнання, самовираження, ініціативності.

В сучасному освітньому особлива увага приділяється інтегрованому підходу до організації освітнього процесу ЗДО. Система інтегрованої діяльності допомагає уникнути перевантажень дітей, звільнивши час для гри, зберігши їх фізичне, психічне та соціальне здоров'я, сприяє всебічному розвитку дошкільника.

Інтеграція – це глибша форма взаємозв'язку, взаємопроникнення різних розділів виховання та освіти дітей дошкільного віку [13].

На думку І. Ушакова [49], інтеграція охоплює всі види художньо-творчої діяльності й різноманітні ігри:

- дидактичні, рухливі, ігри-драматизації, сюжетно-рольові;
- образотворчу, художньо-мовленнєву, музичну діяльність.

Для інтегрованих занять характерний вихід на творчо продуктивну діяльність ДСДВ: малювання різними матеріалами (при цьому дошкільнята спираються на отримані ними раніше враження), ручна праця: виготовлення іграшок, ліплення з пластиліну, робота з тестом, твір пісень, маленьких історій, оповідань на тему, танцювальні, музично-ігрові, інструментальні імпровізації, творче експериментування [44].

Інтегровані заняття сприяють розвитку креативності, збагачують знання ДСДВ про навколишній світ, формують у них яскраві позитивні емоції в процесі їх творчої взаємодії та діяльного спілкування з дорослими. Інтегрована діяльність дає дітям можливість розвивати свої творчі здібності та інтереси, так як створюється середовище, в якому формується механізм поведінки у спілкуванні кожної дитини від спостереження (пасивного споглядання) – до переживання – розуміння – оцінці – вибору собі установки креативного розвитку.

У межах реалізації цієї умови необхідно застосовувати наступні методи навчання, а саме метод дослідницького навчання та метод стимулювання творчих здібностей.

Метод дослідницького навчання, спрямований на розвиток креативності, запропонований О. Савенковим [50] включає основні етапи:

- виділення та постановку проблеми (на розвиток умінь бачити проблеми спрямовані завдання «Подивися на світ чужими очима», «Скільки значень у предмета»);
- вироблення гіпотези (на розвиток умінь висувати гіпотези спрямовані завдання «Чому взимку випадає сніг?», «Чому виростають бурульки?»);
- пошук та пропозиція можливих варіантів вирішення (завдання – «Запитай в іншого», «Спостереження», «Знайди загадане слово»).

Завданням педагога зробити проходження кожного етапу доступним для ДСДВ. Основний очікуваний результат – розвиток креативності, набуття дитиною нових знань, умінь, здатність знаходити незвичайні рішення

поставлених завдань (оригінальність), здатність висувати безліч різноманітних ідей (швидкість).

У свою чергу метод стимулювання творчих здібностей П. Торренса [48] (батарея субтестів) згруповано у вербальний (словесний), образотворчий (фігурний образотворчий), звуковий та руховий комплекс, відображаючи різні прояви креативності в показниках швидкості, гнучкості, оригінальності та розробленості ідей і припускають використання на практиці такого комплексу загалом. Так, наприклад, на розвиток швидкості направлені завдання «Завершення фігури», «Елементи, що повторюються», на розвиток оригінальності спрямовані завдання «Придумай назву», «Створи малюнок», на розвиток гнучкості спрямовані завдання «Як можна використати», розробленість оцінюється за рівнем завершення завдань ДСДВ.

Основне завдання нетрадиційного малювання - навчання прийомів спостереження та точного відтворення об'єкта, що сприяє розвитку просторового мислення, розвитку умінь планувати роботу та передбачати її результат, вносити зміни до первісного задуму (гнучкість, розробленість). Основне завдання нетрадиційного малювання відповідно до вищенаведених методів – розвиток оригінальності мислення.

Друга педагогічна умова полягає в організації розвиваючої предметно-просторового середовища, що сприяє розвитку креативності в дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

Розвиваюче предметно-просторове середовище (РППС) – це система матеріальних об'єктів діяльності дитини, що функціонально моделює зміст розвитку його духовного та фізичного вигляду [18].

Створення РППС є її теоретичною основою ґрунтується на діяльнісно-віковому системному підході та спирається на сучасні уявлення про предметний характер діяльності, її розвиток та значення для психічного та особистісного розвитку ДСДВ.

Предметний світ дитинства – середовище розвитку всіх специфічних видів діяльності: ігри, спілкування, праці. Потужним фактором дитячого

розвитку є соціокультурне оточення та його предметні середовища: сім'я, дитячий сад, навчально-виховний комплекс (НВК), мікрорайон, місто (село), природні та паркові ландшафти можуть стати джерелом збагачення досвіду дитячої діяльності, психіки, особистості. Кожен віковий період має свою мотивацію провідного типу діяльності.

РППС включає ряд базисних компонентів, необхідних для фізичного, естетичного, пізнавального та соціального розвитку дітей. До них відносяться природне середовище та об'єкти, парк та сад, фізкультурно-ігрові та оздоровчі споруди, предметно-ігрове середовище, дитяча бібліотека, ігротека та відеотека, художньо-образотворче середовище, розвиваюча предметно-просторове середовище занять, комп'ютерно-ігровий комплекс.

У межах цього дослідження визначимо Розглянемо вимоги до побудови РППС [18].

РППС має:

- бути сучасним, зручним для дитячої діяльності;
- забезпечувати досягнення нового, перспективного рівня розвитку дитячої діяльності;
- поєднувати народні та нові незвичайні компоненти (наприклад, орнамент із реальними фігурками іграшок);
- мати варіативність, що забезпечується різноманітністю матеріалів, нетрадиційного малювання художньо-подібним рішенням, мобільністю компонентів предметного середовища;
- бути співвідносною з макро- та мікро простором діяльності дітей та дорослих;
- задовольняти потреби актуального, найближчого та перспективного розвитку ДСДВ, розвитку їх креативності, з урахуванням вікових особливостей (резервом творчого розвитку є використання нових інформаційних технологій, які формують мотиваційну, інтелектуальну та оперативну готовність дитини до життя).

Наступним розглянемо педагогічні характеристики побудови РППС: комфортність та безпека обстановки; забезпечення багатства сенсорних вражень; відповідність розвиваючого середовища освітній програмі, за якою працює ЗДО; облік усіх напрямів розвитку; забезпечення самостійної індивідуальної діяльності ДСДВ; забезпечення можливості для дослідження та навчання, пошукової діяльності, експериментування; створення умов зміни, дизайну довкілля [37].

Таким чином, під РППС слід розуміти природне комфортабельне середовище, раціонально організоване, насичене різноманітними сенсорними подразниками та ігровими матеріалами.

Неодмінною умовою побудови РППС для ДСДВ у межах розвитку креативності засобами нетрадиційного малювання є реалізація ідей розвиваючого навчання та опора на особистісно орієнтовану модель взаємодії між вихователем та дитиною.

Вирізняється кілька принципів побудови РППС у ЗДО:

1. дистанції, позиції при взаємодії;
2. активності;
3. стабільності – динамічності;
4. комплексування та гнучкого зонування;
5. індивідуальної комфортності та емоційного благополуччя кожної ДСДВ;
6. поєднання звичних та несподіваних елементів;
7. поваги до думки ДСДВ;
8. динамічності – статичності середовища.

Реалізація принципів побудови РППС передбачає її моделювання – розумовий процес створення (відтворення) аналога (моделі) середовища. Побудова простору передбачає облік наступних особливостей: багатофункціональність всіх базових компонентів, лабіринтність розташування меблів, гнучкість, мобільність обстановки; поєднання цілого та частин [37].

Створення центрів: центр сюжетно-рольової гри; місце для дитячого експериментування та дослідів з відповідним обладнанням та атрибутами; Вихователь може вибрати будь-яку побудову середовища, де вихователь разом з дітьми визначає, що, де і як розташовувати [18].

Таким чином, РППС має бути системою, відповідати віку дітей, ранньому чи дошкільному, змісту їх діяльності, цілям виховання та навчання, а також основним принципам проектно – дизайнерської культури.

Розвиваюче предметно-просторове середовище (РППС) [37]:

- забезпечує максимальну реалізацію освітнього потенціалу простору групи ЗДО, а також території, що прилягає до організації або що знаходиться на невеликому видаленні, пристосованої для реалізації НП, матеріалів, обладнання та інвентарю для розвитку дітей дошкільного віку відповідно до особливостей кожного вікового етапу, охорони та зміцнення їх здоров'я, обліку особливостей та корекції недоліків їх розвитку.
- має забезпечувати можливість спілкування та спільної діяльності ДСДВ (у тому числі дітей різного віку) та дорослих, рухової активності дітей, а також можливості для усамітнення.
- має забезпечувати реалізацію різних освітніх програм; у разі організації інклюзивної освіти необхідні йому умови; облік національно-культурних, кліматичних умов, у яких здійснюється освітня діяльність; врахування вікових особливостей ДСДВ.

РППС має бути змістовно-насиченим, трансформованим, поліфункціональним, варіативним, доступним та безпечним.

1) Насиченість середовища передбачає, що освітній простір має бути оснащений освітніми засобами (у тому числі технічними), відповідними матеріалами, у тому числі видатковим ігровим, спортивним, оздоровчим обладнанням, інвентарем (відповідно до специфіки Програми).

Організація освітнього простору та різноманітність матеріалів, обладнання та інвентарю повинні забезпечувати:

- ✓ ігрову, пізнавальну, дослідницьку та творчу активність всіх вихованців, експериментування з доступними дітям матеріалами (у тому числі з піском та водою);
- ✓ рухову активність, у тому числі розвиток великої та дрібної моторики, участь у рухливих іграх та змаганнях;
- ✓ емоційний благополуччя дітей у взаємодії з предметно-просторовим оточенням;
- ✓ можливість самовираження дітей [18].

2) Трансформованість простору передбачає можливість змін предметно-просторового середовища в залежності від освітньої ситуації, у тому числі від мінливих інтересів та можливостей дітей;

3) Поліфункціональність матеріалів передбачає: можливість різноманітного використання різних складових предметного середовища, наприклад, дитячих меблів, матів, м'яких модулів, ширм тощо; наявність в організації або групі поліфункціональних (не володіють жорстко закріпленим способом вживання) предметів, у тому числі природних матеріалів, придатних для використання в різних видах дитячої активності (у тому числі засобами нетрадиційного малювання).

4) Варіативність середовища передбачає: наявність в організації або групі різних просторів (для гри, конструювання, усамітнення тощо), а також різноманітних матеріалів для нетрадиційного малювання; періодичну змінність ігрового матеріалу, поява нових предметів, що стимулюють ігрову, рухову, пізнавальну та дослідницьку активність дітей.

5) Доступність середовища передбачає:

- доступність для вихованців, у тому числі дітей з обмеженими можливостями здоров'я та дітей-інвалідів, всіх приміщень, де здійснюється освітня діяльність;
- вільний доступ дітей, у тому числі дітей з обмеженими можливостями здоров'я, до ігор, іграшок, матеріалів, посібників, що забезпечує всі основні види дитячої активності;

- справність та збереження матеріалів та обладнання.

б) Безпека предметно-просторового середовища передбачає відповідність усіх її елементів вимогам щодо забезпечення надійності та безпеки їхнього використання.

Також при організації РППС дорослим учасникам освітнього процесу слід дотримуватися принципу стабільності та динамічності навколишніх дітей предметів у збалансованому поєднанні традиційних (звичних) та інноваційних (неординарних) елементів, що дозволить зробити освітній процес цікавішим, форми роботи з дітьми більш варіативними, підвищити результативність дошкільної освіти та сприяти формуванню у ДСДВ нових компетенцій, які відповідають сучасним вимогам. Для забезпечення ДСДВ вільного вибору предметів та обладнання РППС для нетрадиційного малювання, можливості діяти індивідуально або з однолітками, при формуванні РППС необхідно приділяти увагу її інформативності, що передбачає різноманітність тематики матеріалів та обладнання.

Третя педагогічна умова – взаємодія дошкільної освітньої організації із сім'ями вихованців з питань розвитку креативності у дітей засобами нетрадиційного малювання.

Взаємодія сприймається як процес безпосереднього чи опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їхню взаємну обумовленість і зв'язок. Виступає як інтегруючий фактор, що сприяє утворенню структур.

Дослідженнями [15, 27, 52] встановлено такі види взаємодії як співдружність, конкуренція та конфлікт. Потрібно мати на увазі, що ці види не лише взаємодія двох особистостей: вони відбуваються між частинами груп, і між цілими групами.

Насьогодні батьки стають безпосередніми учасниками освітнього процесу у ЗДО [2].

Одним із завдань сучасної дошкільної освіти є положення про підвищення компетентності батьків у питаннях розвитку дітей. На думку

Л. Джабіла [16], дуже важливо з перших днів відвідування дитиною дитячого садка, встановити контакт з батьками, щоб і в сім'ї, так само, як і в ЗДО, були створені сприятливі умови для нетрадиційного малювання та виховання ДСДВ.

Педагогічно грамотні батьки розуміють важливість нетрадиційного малювання у розвитку дитини, і прагнуть збагатити емоційними враженнями, розширити їх креативність. Намагаються зацікавити дитину заняттями нетрадиційного малювання у гуртках, студіях тощо[21].

В умовах ЗДО продуктивною формою підвищення педагогічної компетентності батьків виступає спільна діяльність дітей та батьків на заняттях під проводом педагога. На цій основі виробляється співробітництво у дитячо-батьківських відносинах, що має на увазі пошану до особистості дитини, вирощування у неї віри у свої сили, формування позитивного самосприйняття, становлення його як особливості. Основні форми роботи з сім'єю – групові та індивідуальні. До індивідуальних форм роботи відносяться розмови з батьками та консультації з питань виховання дитини. До групових форм роботи, і найефективнішим належить батьківські збори.

Активними формами взаємодії можуть бути: конференції з обміну досвідом сімейного виховання; вечори запитань та відповідей; диспути; зустрічі з педагогами, адміністрацією, спеціалістами (медиками, психологами, юристами). Зміст та форми взаємодії між сім'єю та ЗДО визначаються в процесі планування спільної діяльності батьків та дітей на початку навчального року Однією з головних завдань педагога – сприяти єднанню, згуртованою сім'ї, встановленню взаємовідносин батьків та дітей, створення комфортних умов для дитини в сім'ї, формуванню навичок їхньої спільної діяльності та спілкування [39].

Робота із залучення батьків у процес розвитку креативності засобами нетрадиційного малювання дитини може проводитися, за такими напрямками:

1. Організаційний: вступні батьківські збори; анкетування.

2. Інформаційний: папки-пересування; (знайомлять батьків з інформацією про те, чому можна навчити дитину у певному віці при систематичному відвідуванні занять у ЗДО); рекомендації із застосування видів нетрадиційного малювання; (батьки можуть відтворити засоби нетрадиційного малювання за допомогою роздавткового матеріалу); інформаційно-аналітичний стенд містить інформацію, що особливості емоційного світу дошкільника; фотографії занять та виступів;

3. Консультативний: консультації (індивідуальні, групові); тематичні консультації; організація «круглих столів» з метою поширення сімейного досвіду

4. Практико-орієнтований: майстер-класи: (придбання батьками практичних навичок щодо використання засобів нетрадиційного малювання); заняття-практикуми; спільні заняття та розваги тощо [25].

Батьки є повноправними учасниками обміну ідеями, практичними порадами щодо оформлення власних бажань та виготовлення сюрпризів та подарунків. Такий підхід спонукає до творчої співпраці, усуває відчуженість, вселяє впевненість та вирішує багато проблем з креативного розвитку ДСДВ [31].

Заняття на основі спільної діяльності дітей та батьків благотворно впливають на розвиток особистості дитини на всіх етапах дошкільного віку. Включення батьків у процес розвитку дитини на всіх етапах періоду дитинства створює можливість переживання внутрішньої єдності з батьками, що важливо для нормального розвитку ДСДВ. Адже моделі сімейних комунікацій стають для ДСДВ орієнтирами у взаємодії з іншими людьми.

При здійсненні взаємодії з батьками використовуються такі форми роботи:

- Батьківські збори;
- Майстер-клас
- конкурс сімейної фотографії
- практичні завдання щодо пошуку нового матеріалу;

- Спільні дозвілля: «Розкажи казку»
- Семінар-практикум на тему «Грай-малюй»;
- консультації на теми: «Куди віддати дитину?», «Розвиток дитини».
- Спільні розваги та дозвілля.

Таким чином, при активній взаємодії дитячого садка та сім'ї робота з розвитку креативності у дітей дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання стають найефективнішою. У результаті, спостерігається збільшення кількості батьків, що беруть участь у заходи та які займають активну позицію у вихованні та розвитку дитини. Підвищується компетентність батьків у питаннях художньоестетичного розвитку, а також підвищується рівень довіри батьків до ЗДО. Відбувається усвідомлення батьками своєї ролі повноправного учасника освітнього процесу, розуміння своєї значущості у художньоестетичному розвитку ДСДВ.

Визначивши педагогічні умови для розвитку креативності ДСДВ засобами нетрадиційного малювання наступним етапом дослідження було здійснення перевірки їх ефективності для розвитку креативності ДСДВ.

Висновки до розділу 1

У першому розділі розглянуто сутності поняття креативність і проаналізовано дотичні до нього поняття: «творчість», «творчі здібності», «обдарованість», «сприйняття». Визначено поняття «креативність» як певну характеристику особистості, що свідчить про її здатність до творчості. Розглянуто критерії креативності в інтеграції різних видів діяльності: мовленнєвої, винахідницької, художньої, музичної, тощо, а саме оригінальність, варіативність, гнучкість.

Основними критеріями вияву креативності в ДСДВ: оригінальність виконання дітьми творчих завдань; використання образів одних об'єктів для побудови деталей інших.

Доведено, що розвиток креативності ДСДВ це індивідуальні особливості, якості індивіда, що визначають успішність виконання ним творчої різноманітної діяльності. Визначено, що розвиток креативності ДСДВ має кілька ступенів: від поверхневого, чисто зовнішнього схоплювання обрисів і якостей, що кидаються в очі, до досягнення суті та глибини художнього змісту

Розглянуто особливості використання нетрадиційних технік малювання для розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку

Доведено, що при малюванні в роботу включаються зорові, рухові, м'язово відчутні аналізатори. Крім того, малювання розвиває інтелектуальні здібності ДСДВ, пам'ять, увагу, дрібну моторику, вчить дитину думати і аналізувати, порівнювати, узагальнювати, складати та уявляти.

Визначено, що малювання з використанням нетрадиційних технік зображення не втомлюють ДСДВ, у них зберігається висока активність, працездатність протягом усього часу, відведеного на виконання завдання. Нетрадиційні техніки дозволяють здійснювати індивідуальний підхід до ДСДА, враховувати в них бажання та інтерес. Їх використання сприяє: інтелектуальному розвитку; розвитку впевненості у своїх силах; розвитку просторового мислення; вільному висловлюванню задумів; розвитку дрібної моторики; свободі вибору матеріалів та технік

У межах дослідження охарактеризовано найбільш підходящі техніки нетрадиційного малювання для кожного віку дошкільників. Визначено, що для дітей старшого дошкільного віку найбільш доречним є працювати такими техніками як «Друк по трафарету», «Монотипія предметна», «Кляксографія звичайна», «Кляксографія з трубочкою», «Кляксографія з ниточкою», «Набризок», «Відбитки листя», «Акварельна крейда», «Тичкування».

Визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умов розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання, а саме: систематичне проведення інтегрованих занять із застосуванням засобів нетрадиційного малювання; організації розвиваючого предметно-просторового середовища, що сприятиме розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання; взаємодії ЗДО із батьками дітей старшого дошкільного віку з питань розвитку креативності засобами нетрадиційного малювання. У межах *реалізації першої умови* було доведено необхідність застосовування методу дослідницького навчання та методу стимулювання творчих здібностей. Обґрунтовуючи *другу педагогічну умову* розглянуто вимоги та визначено принципи (дистанції, позиції при взаємодії; активності; стабільності – динамічності; комплексування та гнучкого зонування; індивідуальної комфортності та емоційного благополуччя кожної ДСДВ; поєднання звичних та несподіваних елементів; поваги до думки ДСДВ; динамічності – статичності середовища) побудови РППС. Доведено, що РППС має бути змістовно-насиченим, трансформованим, поліфункціональним, варіативним, доступним та безпечним. У межах *третьої педагогічної умови* розглянуто напрями роботи з батьками (організаційний, інформаційний, консультативний, практико-орієнтований. Визначено форми роботи з батьками (батьківські збори; майстер-клас, конкурс сімейної фотографії, практичні завдання щодо пошуку нового матеріалу; спільні дозвілля: «Розкажи казку», семінар-практикум на тему «Грай-малюй»; консультації на теми: «Куди віддати дитину?», «Розвиток дитини» тощо, спільні розваги та дозвілля.

Результати теоретичного дослідження дозволили дійти висновку, що розвиток креативності ДСДВ засобами нетрадиційного малювання може бути ефективний при реалізації педагогічних умов.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНОГО МАЛЮВАННЯ

2.1. Вивчення рівня креативності дітей старшого дошкільного віку

З метою перевірки ефективності визначених нами педагогічних умови розвитку креативності ДСДВ засобами нетрадиційного малювання було проведено педагогічний експеримент на базі ЗДО №39 «Калинка» м. Суми, Сумської області.

У дослідженні взяли участь ДСДВ групи № 5 «Теремок», ЗДО №39 «Калинка» в кількості 20 дітей: (12 дівчаток та 8 хлопчиків). Слід зазначити, що ДСДВ розвиваються в аналогічних освітніх середовищах, середній віковий показник 6-7 років, тобто можемо стверджувати, що учасники експерименту знаходяться у рівних умовах.

Педагогічний експеримент проводився в три етапи: констатувальний етап; формуючий етап та контрольний етап.

Завдання педагогічного експерименту було визначені наступні:

- провести діагностичне дослідження рівня креативності ДСДВ на констатуючому та контрольному етапах;
- упровадити визначені педагогічні умови;
- виявити динаміку у розвитку креативності ДСДВ з метою виявлення ефективності визначених нами педагогічних умов.

За логікою дослідження перейдемо до реалізації констатувального етапу педагогічного експерименту. Мета констатувального етапу: виявити рівень розвитку креативності ДСДВ.

Основні завдання на констатувальному етапі:

- підібрати методики вивчення креативності;
- виявити рівень розвитку креативності;
- намітити найефективніші шляхи вдосконалення розвитку креативності під час занять образотворчого мистецтва.

Розглядаючи сутність поняття креативність (див. п.1.1), ми визначили низку критеріїв, які доцільно діагностувати у дітей старшого дошкільного віку.

Грунтуючись на підборі критеріїв виявлення рівня розвитку креативності ДСДВ, ми відзначили показники та методи проведення, констатувального та контрольного зрізів [1].

Критерій І. Розвиток креативного мислення - Показники: оригінальність, абстрактність назв, розробленість.

Субтест № 1 «Намалюй картинку», Субтест № 2 «Завершення фігури», Субтест № 3 «Лінії, що повторюються» (див. Додаток А).

Критерій ІІ. Опанування образотворчих засобів (див. Додаток Б) - Показник: робота з фарбами - Методика: «розфарбовування яблука» (Комарова, модифікований)

Показник: робота з папером - Методика: виконання простих аплікацій «Осінній лист» (перероблений модифікований).

У процесі експериментального дослідження було використано такі методи: спостереження за особливостями діяльності дітей; бесіда з учителем та комплекс тестових методик.

Розмови та експериментальні методики здійснювалися у груповій формі. На заняттях використовувалися індивідуальні, групові, фронтальні форми та методи роботи.

Відповідно до визначеного діагностичного інструментарію нами було визначено три рівні розвитку креативності ДСДВ: високий, середній та низький.

Охарактеризуємо кожен із них окремо.

На низькому рівні діти старшого дошкільного віку відтворюють очевидні, загальноприйняті або семантично близькі значення предмета, а також прямі аналогії; використовують семантично відірвані від загальноприйнятого значення, що мають загальні ознаки з реальним предметом. ДСДВ спроможні на очевидні трансформації предметів на основі явних, видимих ознак – кольору, форми, розмірів, ваги тощо.

На середньому рівні розвитку креативності діти старшого дошкільного віку здатні оперувати предметами на основі «прихованих» ознак, беручи до уваги структурні особливості та проявляючи нестандартну гнучкість та швидкість мислення, уяви.

На високому рівні діти старшого дошкільного віку не лише проявляють гнучкість, швидкість мислення та нестандартну уяву, спроможні на несподіване, оригінальне «відкриття».

Після проведеного констатувального етапу дослідження отримані результати за першим критерієм наведені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Результати констатувального етапу експерименту за I критерієм –
розвиток креативного мислення

	Оригінальність			Сер. пок.	Абстрактність назв			Сер. пок.	Розробленість			Сер. пок.
	Нр	Ср	Вр		Нр	Ср	Вр		Нр	Ср	Вр	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Дитина 1		+		2		+		2			+	3
Дитина 2		+		2		+		2				2
Дитина 3			+	3			+	3			+	3
Дитина 4	+			1	+			1		+		2
Дитина 5		+		2		+		2	+			1
Дитина 6		+		2		+		2	+			1
Дитина 7	+			1	+			1		+		2
Дитина 8			+	3			+	3	+			1
Дитина 9	+			1	+			1		+		2
Дитина 10		+		2		+		2			+	3

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Дитина 11	+			1	+			1			+	3
Дитина 12		+		2			+	3			+	3
Дитина 13		+		2		+		2		+		2
Дитина 14	+			1	+			1	+			1
Дитина 15			+	3		+		2	+			1
Дитина 16	+			1	+			1			+	3
Дитина 17	+			1		+		2		+		2
Дитина 18		+		2			+	3		+		2
Дитина 19	+			1	+			1			+	3
Дитина 20			+	3			+	3		+		2
Всього	8	8	4	1,8	7	8	5	1,9	5	8	7	2,1
Результати у %	40%	40%	20%		35%	40%	25%		25%	40%	35%	

Виходячи з результатів таблиць 2.1, можемо дійти висновку, що за першим критерієм: розвиток креативного мислення за показником «оригінальність» на високому рівні із завданням впоралося 4 ДСДВ, що становить 20%, на середньому рівні - 8 дітей, що становило 40%, така ж кількість і на низькому рівні (8 дітей - 40 %).

Щодо результатів за показником «абстрактність назв», то на високому рівні із завданням впоралося 5 ДСДВ, що становить 25% від загальної кількості, на середньому рівні із завданням впоралося 8 дітей (40%), і на низькому рівні - 7 дітей (35%).

Деяко схожими є результати за показником «розробленість». На високому рівні із завданням впоралося 7 ДСДВ - це 35% від загальної кількості, на середньому рівні - 8 дітей (40%), і на низькому рівні із завданням впоралося 5 дітей, що становить 25%.

На рис. 2.1 наочно проілюстровано отримані середні показники за першим критерієм.

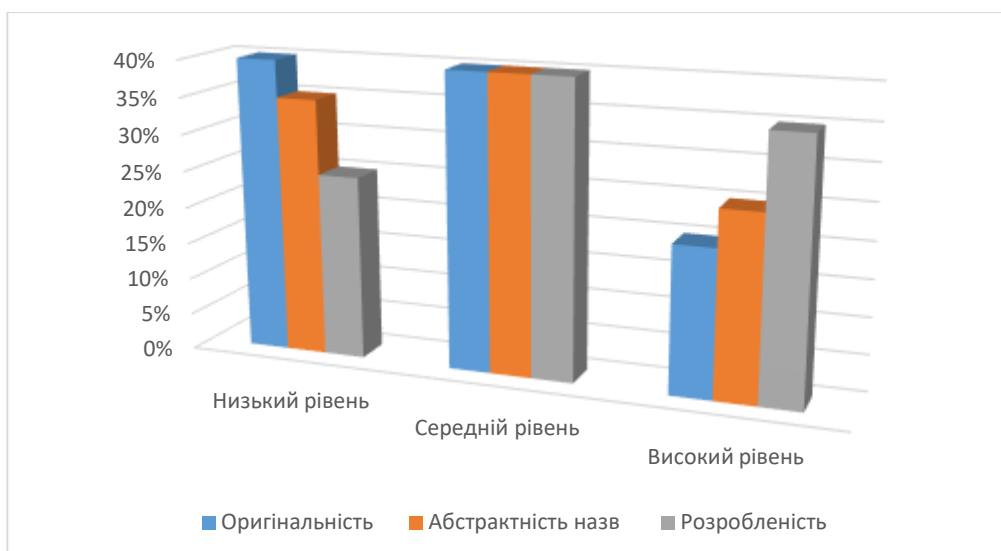

Рис. 2.1. Середні показники результатів констатувального етапу експерименту за I критерієм – розвиток креативного мислення

Отримані результати за II критерієм наведені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Результати констатувального етапу експерименту за II критерієм - опанування образотворчих засобів

	Робота з фарбами			Сер. пок.	Робота з папером			Сер. пок.
	Нр	Ср	Вр		Нр	Ср	Вр	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Дитина 1			+	3		+		2
Дитина 2		+		2	+			1
Дитина 3		+		2		+		2
Дитина 4	+			1	+			1
Дитина 5		+		2		+		2
Дитина 6		+		2		+		2
Дитина 7	+			1	+			1
Дитина 8		+		2		+		2
Дитина 9	+			1			+	3
Дитина 10			+	3	+			1
Дитина 11	+			1		+		2
Дитина 12		+		2			+	3
Дитина 13	+			1		+		2

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Дитина 14		+		2		+		2
Дитина 15	+			1	+			1
Дитина 16		+		2		+		2
Дитина 17		+		2			+	3
Дитина 18	+			1	+			1
Дитина 19			+	3		+		2
Дитина 20	+			1		+		2
Всього	8	9	3	1,7	6	11	3	1,8
Результати у %	40%	45%	15%		30%	55%	15%	

За критерієм № 2 Опанування образотворчих засобів:

- показник «робота з фарбами» на високому рівні із завданням впоралося 3 дитини, що становить 15% від загальної кількості, на середньому рівні із завданням впоралися 9 дітей - 45% від загальної кількості, на низькому рівні - 8 дітей відповідно 40 %.

- показник «робота з папером» на високому рівні із завданням впоралося 3 ДСДВ, що становить 15%, на середньому рівні із завданням впоралися 11 дітей (55%), на низькому рівні із завданням впоралося 6 дітей, а це, в свою чергу, 30 % від загальної кількості. Наочно результати наведено на рис. 2.2.

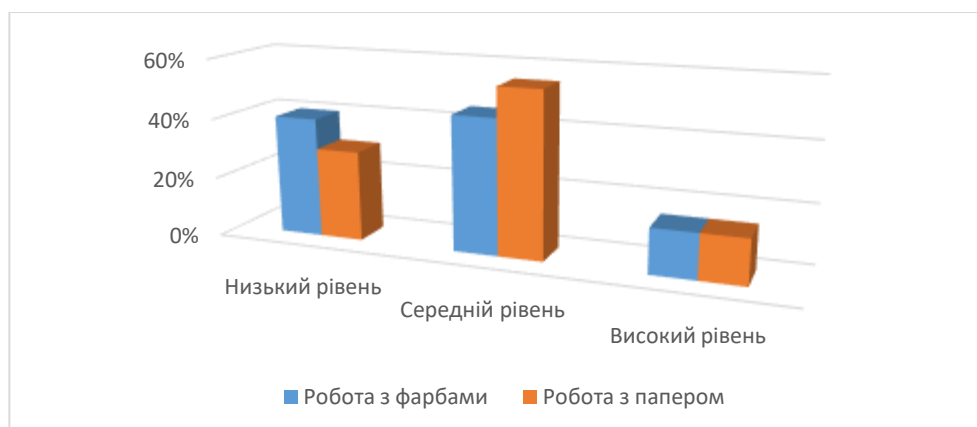

Рис. 2.2. Середні показники результатів констатувального етапу експерименту за II критерієм - опанування образотворчих засобів

Ця діагностика показала, що ДСДВ не уважно слухають завдання, відволікаються, не зацікавлені роботою. Лише не велика кількість ДСДВ можуть запропонувати велику кількість різних ідей і вагаються в умінні визначення назви своєї роботи

Далі відповідно до визначених педагогічних умов нами було досліджено РППС у ЗДО №39, отримані результати та перелік показників наведені у табл. 2.3. Це і стало третім критерієм нашого дослідження – придатність РППС для розвитку креативності ДСДВ.

Таблиця 2.3

Результати констатувального етапу експерименту за III критерієм -
придатність РППС для розвитку креативності ДСДВ

Показники		Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
1	2	3	4	5
1	Раціональне розміщення середовища		+	
2	Наявність матеріалів, що стимулюють розвиток ДСДВ		+	
3	Наявність матеріалів, що збагачують пізнавальний інтерес ДСДВ		+	
4	Емоційність середовища		+	
5	Врахування вікових особливостей дітей у побудові середовища			+
6	Комплексування та гнучке зонування			+
7	Традиційність і не традиційність у побудову середовища		+	
8	Відповідність змісту матеріалів програм розвитку та виховання ДСДВ	+		
9	Облік безпеки життєдіяльності ДСДВ		+	
10	Психічна та фізична комфортність		+	
11	Роль вихователя у створенні середовища			+
12	Включення ДСДВ у створення середовища			+

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5
13	Функціонування та розвиток середовища			+
14	Розвиваюче спілкування у РППС		+	
15	Збагачення середовища вихователем спільно з батьками та дітьми			+
	Узагальнені результати	6,25	56,25	37,5

Отримані результати дають підстави зробити висновок, що загалом РППС має середній рівень відповідності для розвитку креативності ДСДВ. Унаочнено їх у діаграмі на рис. 2.3.

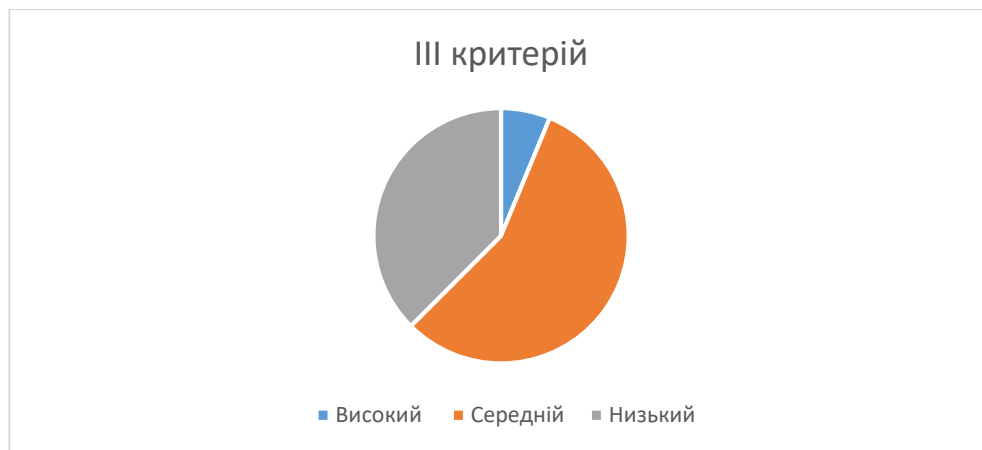

Рис. 2.3. Середні показники результатів констатувального етапу експерименту за III критерієм - придатність РППС для розвитку креативності ДСДВ

Останнім відповідно до визначених умов розглянемо стратегію роботи з батьками ДСДВ щодо збагачення змісту креативного розвитку дітей, інформації про цілі, завдання, результати. На етапі констатуючого експерименту нами було проведено вивчення ступеня взаємодії ЗДО із сім'ями вихованців з досліджуваної проблеми. Нижче наведемо характеристику рівнів взаємодії ЗДО з сім'єю вихованців з питань розвитку креативності у ДСДВ засобами нетрадиційного малювання.

Показники IV критерію розвитку креативності ДСДВ – робота з батьками: когнітивний (розуміння впливу нетрадиційного малювання на

творчий розвиток дитини; знання форм та методів розвитку креативності ДСДВ у сім'ї).

Діяльнісний (проведення бесід з дітьми, організація ігор, занять образотворчим мистецтвом, спрямованих на творчий розвиток, участь у спільних святах та дозвіллях, що проводяться в ЗДО).

Ціннісний (усвідомлення важливості роботи з розвитку креативності у дітей, активна участь у заходах, що проводяться в ЗДО з художньо-естетичного розвитку).

Відповідно до показників IV критерію надамо характеристику визначених рівнів.

Високий рівень - батьки знають важливість нетрадиційного малювання для розвитку креативності; усвідомлюють важливість роботи з художньо-естетичного розвитку дітей, беруть активну участь у заходах, що проводяться в ЗДО, створює умови для реалізації нестандартних технік малювання вдома.

Середній рівень – батьки епізодично відвідують заходи, що проводяться в ЗДО, в сім'ї ведеться безсистемне заняття нетрадиційним малюванням, епізодично беруть участь в заходах, що проводить ЗДО.

Низький рівень - батьки не беруть участь у заходах, не проводять роботу з дітьми вдома, не виконують рекомендацій фахівців.

Результати проведеного анкетування з батьками на виявлення показників та рівнів за IV критерію розвитку креативності ДСДВ – робота з батьками наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Результати констатувального етапу експерименту за IV критерію розвитку креативності ДСДВ – робота з батьками

Кількість батьків	Рівні		
	високий	середній	низький
Особ.	4	14	5
%	18	60	22

Результати анкетування (див. Додаток Б) показали, що 18% батьків розуміють важливість роботи з розвитку креативності у ДСДВ, беруть активну участь у проведених у ЗДО заходах. Діти у цих сім'ях відвідують заняття в установах додаткової освіти. У 60% батьків роботу з розвитку креативності засобами нетрадиційного малювання з дітьми проводять епізодично. У вільний час батьки з дітьми іноді відвідують культурно-масові заходи, діти не відвідують заняття у закладах додаткової освіти. 22% батьків не беруть участь у заходах, що проводяться в ЗДО, не цікавляться проблемою креативного розвитку ДСДВ. Таким чином, за підсумками констатуючого етапу ми з'ясували, що батьки недостатньо компетентні з питань креативного розвитку дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

Підбиваючи підсумки констатувального етапу експерименту, зазначимо, що на підставі констатуючої діагностики було зроблено висновки, що на початковому етапі експерименту рівень креативності ДСДВ переважно низький або середній.

Отримані результати свідчать про подальшу потребу реалізації педагогічних умов розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання

2.2. Реалізація педагогічних умов розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання

Другий етап нашого педагогічного експерименту передбачав упровадження визначених у пункті 1.3. педагогічних умов розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

Відповідно до першої умови – систематичне проведення інтегрованих занять із застосуванням засобів нетрадиційного малювання; нами було

підібрано такі інтегровані заняття з образотворчого мистецтва, щоб кожна ДСДВ змогла активно, зацікавлено брати участь у роботі, отримувати знання в галузі образотворчого мистецтва, розвивати креативність і досягти результату вище, ніж на початковому етапі діагностики

Для дієвої роботи з розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку нами був розроблений комплекс занять з образотворчого мистецтва з використанням нетрадиційних технік малювання.

Образотворчі мистецтва класифікують за об'єктами творчих зусиль, використовуваних художнім та технічним засобам та історично сформованим концепціям творчості:

- живопис;
- скульптура;
- графіка;
- фотомистецтво;
- декоративно-прикладне мистецтво [37].

Комплекс інтегрованих занять з образотворчого мистецтва розроблений на основі Базового компоненту дошкільної освіти [2] в Україні та з урахуванням програми художнього виховання, навчання та розвитку дітей 2-7 років.

Комплекс інтегрованих занять із розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку включає 18 занять.

Комплекс інтегрованих занять із розвитку креативності

1 «Неіснуюче тварина» Кляксографії з трубочкою. Познайомити дітей з новим прийомом малювання «роздування фарби»

2 «Літній букет листя» Друкування листям (Відбиток)

Познайомитись з технікою друкування листя, розвивати сприйняття яскравих фарб літа, навчити ДСДВ змішувати фарби прямо на листі і робити їх відбитки, навчити малювати предмети.

3 «Осінній пейзаж» Відбитки листя Повторити техніку друку листя, розвивати сприйняття кольорів, познайомити ДСДВ з відомими творами художників на тему: «Золота осінь».

4 «Літній дощ» Малювання восковою крейдою та аквареллю. Вчити використовувати воскові олівці та фарбами (поєднувати). Закріплювати вміння будувати композицію малюнка.

5 «Осіння парасолька» Аплікація Познайомити ДСДВ з таким видом заняття як аплікація.

6 «Парасольки» Змішування квітів Навчити складати гармонійну колірну композицію; закріпити уявлення про колірне різноманіття, розширити знання колірної гами шляхом введення нових відтінків, освоєння способу їх отримання.

7 «Метелик-красуня» Монотипія Навчити ДСДВ дотримуватися симетрії, при малюванні метелика, вивчити техніку малювання «монотипія».

8 «Морське дно» Малювання сіллю Навчити новому прийому оформлення зображення: присипання сіллю по мокрій фарбі для створення об'ємності зображення.

9 «Їжачок» Відбиток зім'ятого паперу Вчити ДСДВ дотримуватися правил симетрії, малювати м'ятим папером тіло, колючки у їжачка. Познайомити дітей із відтінками фарб, їх угрупованням (теплі, холодні кольори).

10 «Зоопарк» Шаблонографія Навчити ДСДВ зображати тварин способом обведених готових шаблонів.

11 «Казкова Жарптиця» Малювання долоньками Продовжувати закріплювати вміння малювати долоньками та домальовувати відсутні деталі таким чином, щоб вийшло зображення Жарптиці.

12 «Улюблена тварина» Малювання восковою крейдою, аквареллю, гуашшю на вибір. Розширити та уточнити знання ДСДВ про тварин; навчити складати зв'язне оповідання з опорою на схему, картину; навчити дітей використовувати різні матеріали: гуаш, акварель, воскова крейда.

13 «Гілочка бузку» Малювання ватними паличками + друк листям Продовжувати вчити дітей малювати у змішаній техніці: робити відбитки листя бузку, квітка бузку малювати ватними паличками.

14 «Снігур» Малювання долоньками Продовжувати закріплювати вміння малювати долоньками та домальовувати відсутні деталі таким чином, щоб вийшло зображення Снігурів.

15 «Лілія» Ниткографія Навчити дітей малювати з допомогою техніки «ниткографія» лілію.

16 «Фрукти» Малювання на мокрому папері Продовжувати знайомити ДСДВ з способом малювання на мокрому папері: намочити папір губкою та наносити зображення фруктів (яблуко, груша) фарбами.

17 «Котик» Аплікація Познайомити ДСДВ із таким видом заняття як аплікація.

18 «Квіткова поляна» Малювання виделкою Продовжувати вчити користуватися новою технікою «малювання виделкою», виконувати малюнок квіткової галявини без попередньої промальовки за допомогою виделки, доповнювати.

Зазначимо, що заняття зі ДСДВ починалися з організаційного моменту: запровадження теми уроку, вивчення нового матеріалу (оповідання чи показ ілюстрації; загадки, вірші), пальчикова гімнастика або фізична хвилинка, практична частина, гра, практична частина, підсумкова частина. Тривалість інтегрованих занять образотворчою діяльністю із застосуванням технік нетрадиційного малювання досягала 30 – 35 хвилин.

Заняття проводились у груповій формі 1 раз на тиждень.

Перед кожним заняттям з ДСДВ проводилася інформаційна, попередня робота, під час якої діти знайомляться з теоретичним матеріалом за темами, переглядають навчальні презентації та відеофільми, вивчають види нетрадиційних технік малювання та особливості їх застосування.

Під час практичної роботи з дітьми опрацьовано засоби образотворчої діяльності (гуаш, акварель, фломастери, кольорові олівці, воскова крейда

тощо) та техніки малювання в основному нетрадиційними: монотипія, відбиток, відбиток зім'ятого паперу, відбитки листя, кляксографія з трубочкою, малювання сіллю, пальчикове малювання, шаблонографія, малювання долоньками, аплікація тощо.

До нетрадиційних технік малювання діти виявляли підвищений інтерес. Одним із найяскравіших занять, для ДСДВ, стала нетрадиційна техніка малювання «Відбиток долоньками». Вихователем на початку заняття була розіграна казка про Жар-птицю. Діти із захопленням розфарбовували свою долоню в яскраво-жовтий колір, ставили відбиток на листі і розмальовували казкову пташку. Також яскраве враження у ДСДВ залишилося від знайомства із відомими картинами художників. Кожна ДСДВ намагалася вивчити картину, і пояснити, що вона бачить і відчуває. На заняттях часто використовувалися наочні матеріали, книги, презентації. Наприкінці кожного заняття з ДСДВ організовувалась виставка робіт, діти розповідали про свої відчуття, про свої сприйняття, отримані від заняття.

Детальніше ми представимо в нашій роботі зміст безпосередньої освітньої діяльності з розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку на прикладі заняття на тему «Жар-птиця».

Мета: навчити ДСДВ уважно слухати вихователя, вивчити казку, розібрати поняття такі як добро і зло, навчити малювати Жар-пташу нетрадиційною технікою «Відбиток долоні».

Завдання: закріпити прийоми малювання відбиток; розвивати почуття ритму, естетичне сприйняття; виховувати акуратність, інтерес до образотворчого мистецтва.

Матеріали та обладнання: театральна постановка казки «Жар-птиця», гуаш, пензлики, баночки, аркуші паперу.

Хід заняття:

Прослухати казку Жар-птиця. Провести бесіду про героїв казки.

Намалювати Жар-пташу.

Завдання: Дитині необхідно нанести на долоню яскраво-жовтий колір, основу для пташки. І поступово слухаючи вихователя домальовувати пташці частини її образу.

Результати: Виставка робіт.

Приклад ще одного завдання надано в додатку В.

Для реалізації другої педагогічної умови щодо організації РППС ми враховували можливості впливу середовища на розвиток креативності у ДСДВ. Первинна педагогічна задача полягала у бажанні, прагненні педагогів зробити РППС цікавим, захоплюючим та насиченим для розвитку креативності ДСДВ. Емоційний фактор у вигляді зацікавленості дітей у нетрадиційному малюванні культивувався педагогом у різний спосіб, насамперед через власну емоційну активність та стимулювання творчої активності дітей. Емоційна підтримка, забезпечення психологічного комфорту, заохочення креативної творчості ДСДВ – такою має бути емоційна характеристика середовища, у якому реалізується нетрадиційне малювання. Паралельно здійснюється самостійна діяльність засобами нетрадиційного малювання дітей, що має найбільшим потенціалом для розвитку їх креативності. Інтегративним результатом реалізації педагогічних умов є створення РППС, що має відповідати цілій низці вимог.

Наведемо перелік обладнання, за допомогою якого здійснюється нетрадиційне малювання. Зразкове обладнання: художні дівайси (папір, фарби, пензлі, гумки, штампи тощо), за допомогою яких здійснюється нетрадиційне малювання; мультимедійне обладнання (відеоряд, презентація пісні, вірші, передає характер художнього твору чи емоційного налаштування);

Організація РППЗ у ЗДО сприяє розвитку дитячої креативності.

Оскільки розвиток креативності неможливо лише засобами нетрадиційного малювання без урахування його зв'язку з основними видами художньої діяльності. Особливість творчих проявів ДСДВ у комфортному розвиваючому середовищі у тому, що дитина здатна самовиражатися у

малюванні. Саме малювання стає посередником між внутрішнім світом дитиною та світом, в якому вона живе.

Педагогічна майстерність вихователя має проявляється у тому, щоб за допомогою власної творчості, фантазії, кмітливості спонукати дитину не на копіювання (що для неї природно в цьому віці), а на вираження його неповторної індивідуальності.

Для вирішення третьої педагогічної умови - взаємодії ЗДО із батьками дітей старшого дошкільного віку з питань розвитку креативності засобами нетрадиційного малювання нами було розроблено перспективний план роботи з батьками (див. Додаток Г).

Також нами вівся постійний діалог з батьками, які на запитання: чим їм подобається спільна образотворча діяльність з дитиною, найчастіше давали такі відповіді:

- спільна образотворча діяльність дає можливість самовираження дітям та батькам;
- допомагає налагодити контакти з дитиною;
- дає знання психології та педагогіки;
- дозволяє краще зрозуміти дитину;
- надає можливість відчувати задоволення від спільної діяльності;
- покращує настрій, надає можливість порадіти разом;
- сприяє гармонізації сімейних стосунків;
- допомагає мамам стати стрункими;
- дає нові можливості позитивного спілкування з дитиною;
- створює позитивні емоції;
- додає впевненість.

Таким чином, був проведений формуючий етап педагогічного експерименту з розвитку креативності ДСДВ засобами нетрадиційного малювання. Завершальним етапом нашого експерименту має бути проведення контрольного етапу експерименту за тим же інструментарієм.

2.3. Порівняльний аналіз результатів наукового дослідження

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту виявили не достатній рівень розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку. Нами було зроблено припущення, що упровадження визначених у п. 1.3 педагогічних умов розвитку креативності ДСДВ засобами нетрадиційного малювання, має позитивно вплинути на їхній рівень креативності зокрема, та розвиток ДСДВ загалом.

Контрольний етап дослідження був спрямований на фіксацію і конкретизацію базових положень дослідження, узагальнення та оформлення результатів педагогічного дослідження.

Основними завданнями контрольного етапу дослідження були визначені наступні:

- виявлення ефективності визначених нами педагогічних умов розвитку креативності ДСДВ засобами нетрадиційного малювання;
- формулювання висновків дослідження.

Для визначення ефективності реалізації педагогічних умов і визначення динаміки рівня розвитку креативності ДСДВ упродовж експериментальної роботи, нами було проведено контрольний зріз і отримано дані, за чотирма визначеними в п. 2.1. критеріями: розвиток креативного мислення; опанування образотворчих засобів; придатність РППС для розвитку креативності ДСДВ; робота з батьками на основі того ж діагностичного інструментарію, що і на констатувальному етапі.

У таблиці 2.5 представлені результати контрольного зрізу за I критерієм – розвиток креативного мислення.

Таблиця 2.5

Результати контрольного етапу експерименту за І критерієм – розвиток
креативного мислення

	Оригінальність			Сер. пок.	Абстрактність назв			Сер. пок.	Розробленість			Сер. пок.
	Нр	Ср	Вр		Нр	Ср	Вр		Нр	Ср	Вр	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Дитина 1		+		2		+		2			+	3
Дитина 2		+		2		+		2			+	3
Дитина 3			+	3			+	3			+	3
Дитина 4	+			1	+			1		+		2
Дитина 5		+		2		+		2	+			1
Дитина 6		+		2		+		2			+	3
Дитина 7	+			1	+			1		+		2
Дитина 8			+	3			+	3	+			1
Дитина 9			+	3		+		1		+		2
Дитина 10		+		2			+	3			+	3
Дитина 11	+			1			+	3		+		2
Дитина 12			+	3		+		2			+	3
Дитина 13			+	3			+	3			+	3
Дитина 14			+	3			+	3		+		2
Дитина 15	+			1		+		2			+	3
Дитина 16		+		2			+	3		+		2
Дитина 17			+	3			+	3	+			1
Дитина 18		+		2			+	3		+		2
Дитина 19			+	3			+	3			+	3
Дитина 20			+	3	+			1		+		2
Всього	4	7	9	2,2	3	7	10	1,6	3	8	9	2,3
Результати у %	20%	35%	45%		15%	35%	50%		15%	40%	45%	

З отриманих результатів на контрольному етапі за І критерієм – розвиток креативного мислення (див. табл.2.5) дали підстави дійти висновку, що за показником «оригінальність» на високому рівні із завданням впоралося 9

ДСДВ, що становить 45% від загальної кількості, на середньому рівні - 7 ДСДВ, що, у свою чергу, становило 35%, і відповідно на низькому рівні із завданням впоралося 4 дітей - 20 %.

За показником «абстрактність назв» на високому рівні із завданням впоралося 10 ДСДВ, що відповідає половині учасників експерименту 50%, на середньому рівні із завданням впоралося 7 ДСДВ, що становить 35%, і на низькому рівні із завданням впоралися 3 дітей, відповідно лише 15% від загального рівня.

Останнім проаналізуємо дані за показником «розробленість». Так, на високому рівні із завданням впоралося 9 ДСДВ, що становить 45%, на середньому рівні із завданням впоралося 8 дітей, що складає 40% від загальної кількості, і на низькому рівні із завдання виконали 3 дітей (15%).

Нижче проілюструємо на рис. 2.4 результати отриманих середніх показників за першим критерієм.

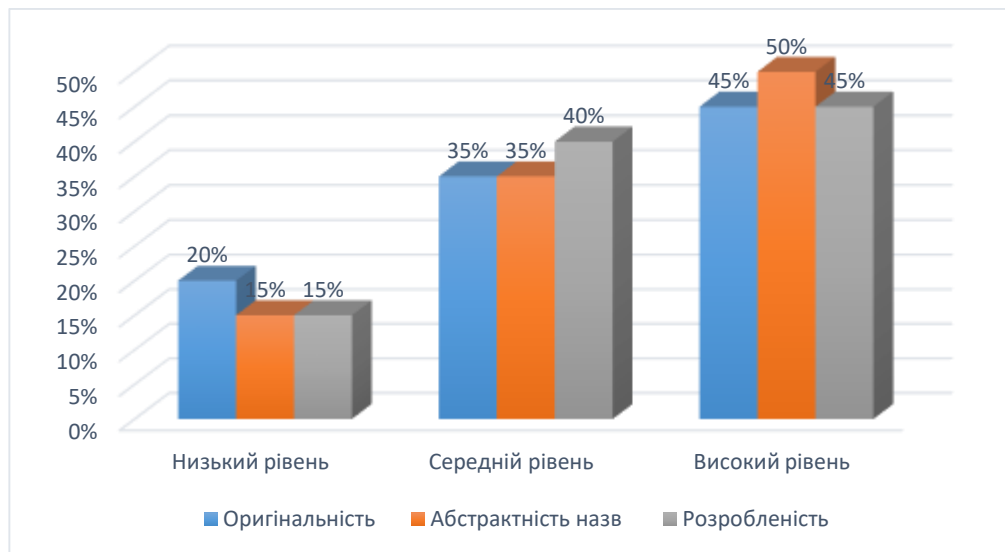

Рис. 2.4. Середні показники результатів контрольного етапу експерименту за I критерієм – розвиток креативного мислення

Порівняльні результати констатувального та контрольного етапів експерименту за I критерієм – розвиток креативного мислення дали підстави стверджувати, що за показником «оригінальність» високий рівень збільшився на 25%, середній на 15%, і відповідно низький рівень зменшився на 20%. За

показником «абстрактність назв» також відбулися позитивні зміни: високий рівень збільшився на 25%, середній зменшився на 5%, а низький відповідно зменшився на 20%.

Щодо показника «розробленість», то високий рівень збільшився на 10%, середній залишився без змін, і, відповідно, низький зменшився на 10%.

Далі розглянемо та проаналізуємо результати отримані за II критерієм - опанування образотворчих засобів (див. табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Результати контрольного етапу експерименту за II критерієм -
опанування образотворчих засобів

	Робота з фарбами			Сер. пок.	Робота з папером			Сер. пок.
	Нр	Ср	Вр		Нр	Ср	Вр	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Дитина 1			+	3		+		2
Дитина 2		+		2			+	3
Дитина 3		+		2		+		2
Дитина 4	+			1	+			1
Дитина 5		+		2		+		2
Дитина 6		+		2		+		2
Дитина 7	+			1	+			1
Дитина 8		+		2		+		2
Дитина 9			+	3			+	3
Дитина 10			+	3	+			1
Дитина 11	+			1		+		2
Дитина 12		+		2			+	3
Дитина 13	+			1		+		2
Дитина 14			+	3			+	3
Дитина 15		+		2			+	3
Дитина 16			+	3			+	3
Дитина 17		+		2			+	3
Дитина 18		+		2		+		2
Дитина 19			+	3			+	3

Продовження табл. 2.6

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Дитина 20			+	3			+	3
Всього	4	9	7	2,1	3	8	9	2,3
Результати у %	20%	45%	35%		15%	40%	45%	

Аналізуючи отримані результати за II критерієм «Опанування образотворчих засобів». Показник «робота з фарбами» виявив, що на високому рівні із завданням впоралося 7 ДСДВ, що становить 35%, на середньому рівні - 9 ДСДВ, це, у свою чергу, становить 45%, від загальної кількості, на низькому рівні результати виявили 4 ДСДВ (20 %).

Результати за показником «робота з папером» наступні: на високому рівні із завданням впоралося 9 дітей - 45%, на середньому - 8 ДСДВ, що становить 40 % від загальної кількості, і на низькому рівні результат виявили 3 дітей - 15 %.

Нижче проілюструємо на рис. 2.5 результати отриманих середніх показників за другим критерієм.

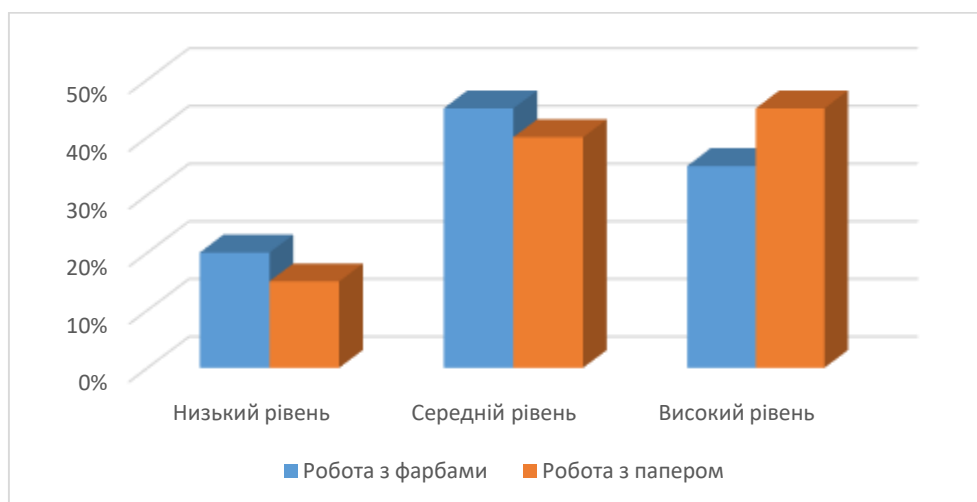

Рис. 2.5. Середні показники результатів контрольного етапу експерименту за II критерієм – опанування образотворчих засобів

Порівняльні результати констатувального та контрольного етапів експерименту за II критерієм – опанування образотворчих засобів дали

підстави стверджувати, що за показником «робота з фарбами» високий рівень збільшився на 20%, середній залишився без змін і, відповідно, низький рівень зменшився на 20%.

Щодо показника «робота з папером», то високий рівень суттєво збільшився на 30%, середній збільшився на 15%, і, відповідно, низький зменшився на 15%.

Далі розглянемо та проаналізуємо результати отримані за III критерієм - придатність РППС для розвитку креативності ДСДВ (див. табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Результати контрольного етапу експерименту за III критерієм -
придатність РППС для розвитку креативності ДСДВ

Показники		Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
1	2	3	4	5
1	Раціональне розміщення середовища		+	
2	Наявність матеріалів, що стимулюють розвиток ДСДВ		+	
3	Наявність матеріалів, що збагачують пізнавальний інтерес ДСДВ		+	
4	Емоційність середовища		+	
5	Врахування вікових особливостей дітей у побудові середовища	+		
6	Комплексування та гнучке зонування	+		
7	Традиційність і не традиційність у побудову середовища		+	
8	Відповідність змісту матеріалів програм розвитку та виховання ДСДВ		+	
9	Облік безпеки життєдіяльності ДСДВ		+	
10	Психічна та фізична комфортність		+	
11	Роль вихователя у створенні середовища	+		
12	Включення ДСДВ у створення середовища	+		

Продовження табл. 2.7

1	2	3	4	5
13	Функціонування та розвиток середовища	+		
14	Розвиваюче спілкування у РППС		+	
15	Збагачення середовища вихователем спільно з батьками та дітьми	+		
	Узагальнені результати	37,5	62,5	0

Діагностика показала, що в результаті реалізації педагогічних умов, показники організації розвиваючого середовища стали значно вищими.

Зник низький рівень, хоча на констатувальному етапі, він становив 37,5%. Натомість, високий рівень збільшився до 37,5%, і, відповідно, середній рівень підвищився до 62,5.

Результати контрольного етапу отримані за IV критерієм розвитку креативності ДСДВ – робота з батьками наведені в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

Результати контрольного етапу експерименту за IV критерію розвитку креативності ДСДВ – робота з батьками

Кількість батьків	Рівні		
	високий	середній	низький
Особ.	9	12	2
%	39	52	9

Динаміка рівнів взаємодії ЗДО з батьками вихованців з досліджуваної проблеми представлені порівняно з констатуючим етапом позитивна. Так, кількість батьків із високим рівнем взаємодії з ЗДО з питань розвитку креативності у ДСДВ збільшилося на 21%, натомість як середній зменшився на 8%, і, відповідно, низький на 13%.

Порівняльний результат діагностики розвитку креативності за всіма визначеними нами 4-ма критеріями та їх середніми показниками на

констатуючому та контрольному етапах представлені на рисунку 2.6 для визначення загальної позитивної динаміки.

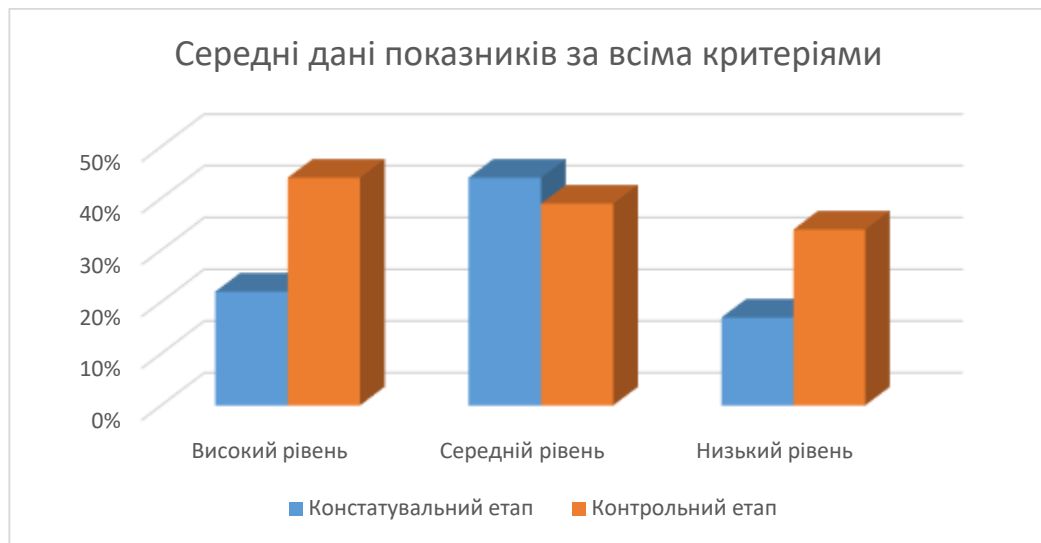

Рис. 2.6. Порівняльний результат розвитку креативності ДСДВ на констатуючому та контрольному етапах за середніми показниками.

Отже, отримані дані (див. рис.2.6) свідчать, що рівень розвитку креативності ДСДВ на контрольному етапі став вищим за середній рівень порівняно з констатувальним. Високий рівень розвитку креативності виріс на 22%, середній рівень зменшився на 5%, і, відповідно, низький зменшився на 17%. Це підтверджує висунуту нами гіпотезу про ефективність визначених нами педагогічних умов розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

Висновки до розділу 2

З метою перевірки ефективності визначених нами педагогічних умови розвитку креативності ДСДВ засобами нетрадиційного малювання було проведено педагогічний експеримент на базі ЗДО №39 «Калинка» м. Суми,

Сумської області в кількості 20 дітей. Педагогічний експеримент проводився в три етапи: констатувальний етап; формуючий етап та контрольний етап.

На першому етапі було визначено критерії та показники креативності дітей старшого дошкільного віку, а саме критерії: розвиток креативного мислення (показники: оригінальність, абстрактність назв, розробленість); опанування образотворчих засобів (показники: робота з фарбами, робота з папером); придатність РППС для розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку; робота з батьками. Відповідно до визначеного діагностичного інструментарію нами було визначено три рівні розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку: високий, середній та низький та здійснено первинну діагностику рівня розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку. Було виявлено, що на констатувальному етапі експерименту рівень креативності ДСДВ переважно низький або середній.

Формувальний етап передбачав упровадження педагогічних умов розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання. Відповідно до першої умови було розроблено та проведено інтегровані заняття із застосуванням засобів нетрадиційного малювання; для реалізації другої педагогічної умови було визначено перелік обладнання, за допомогою якого здійснюється нетрадиційне малювання; відповідно до третьої педагогічної умови було розроблено перспективний план роботи з батьками, також вівся постійний діалог з батьками, з питань визначення чи подобається їм спільна образотворча діяльність з дитиною.

Контрольний етап дослідження був спрямований на узагальнення та оформлення результатів педагогічного дослідження. Отримані дані свідчать, що рівень розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку на контрольному етапі став вищим порівняно з констатувальним. Так, високий рівень розвитку креативності зріс на 22%, середній рівень зменшився на 5%, і низький зменшився на 17%. Це підтверджує висунуту нами гіпотезу про ефективність визначених нами педагогічних умов розвитку креативності ДСДВ засобами нетрадиційного малювання.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено теоретичне та практичне дослідження проблеми розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання, що знайшло відображення в її теоретико-методологічному обґрунтуванні й експериментальній перевірці.

Проведене дослідження дала змогу сформулювати такі висновки.

Відповідно до *першого завдання* дослідження, розглянуто сутності поняття креативність і проаналізовано дотичні до нього поняття: «творчість», «творчі здібності», «обдарованість», «сприйняття». Визначено поняття «креативність» як певну характеристику особистості, що свідчить про її здатність до творчості. Розглянуто критерії креативності в інтеграції різних видів діяльності: мовленнєвої, винахідницької, художньої, музичної, тощо, а саме оригінальність, варіативність, гнучкість.

Основними критеріями вияву креативності в ДСДВ: оригінальність виконання дітьми творчих завдань; використання образів одних об'єктів для побудови деталей інших.

Вирішуючи *друге завдання* дослідження нами було розглянуто особливості використання нетрадиційних технік малювання у Закладі дошкільної освіти. Охарактеризовано найбільш доцільні техніки нетрадиційного малювання для кожного віку дошкільників. Визначено, що для дітей старшого дошкільного віку найбільш доречним є працювати з такими техніками як «Друк по трафарету», «Монотипія предметна», «Кляксографія звичайна», «Кляксографія з трубочкою», «Кляксографія з ниточкою», «Набризок», «Відбитки листя», «Акварельна крейда», «Тичкування».

У межах *третього завдання* дослідження було визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

Першою педагогічною умовою було визначено систематичне проведення інтегрованих занять із застосуванням засобів нетрадиційного малювання, що передбачала підбір цікавих дітям та доступних для сприйняття тем занять відповідних методів (стимулювання творчих здібностей, дослідницький) та принципів для розвитку образних уявлень, уяви та інших складових креативності.

Друга педагогічна умова полягала в організації розвиваючого предметно-просторового середовища, що сприятиме розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання. Побудова якого передбачала реалізацію ідей розвиваючого навчання та опору на особистісно орієнтовану модель взаємодії між вихователем та дітьми старшого дошкільного віку.

Третя педагогічна умова обумовлювала необхідність взаємодії ЗДО із батьками дітей старшого дошкільного віку з питань розвитку креативності засобами нетрадиційного малювання. Визначено, що ефективними формами роботи з батьками є батьківські збори; майстер-клас; практичні завдання щодо пошуку нового матеріалу для нестандартного малювання; спільні дозвілля; консультації на теми: «Креативність та її розвиток» тощо.

Для перевірки ефективності пропонованих нами педагогічних умов розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання, у межах реалізації *четвертого завдання* нашого дослідження, було здійснено педагогічний експеримент.

На першому етапі експерименту було проведено констатувальну діагностику рівня сформованості креативності дітей старшого дошкільного віку за визначеними критеріями та показниками, а саме: розвиток креативного мислення (показники: оригінальність, абстрактність назв, розробленість); опанування образотворчих засобів (показники: робота з фарбами, робота з папером); придатність РППС для розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку; робота з батьками. Відповідно до визначеного

діагностичного інструментарію нами було визначено три рівні розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку: високий, середній та низький

У дослідженні взяли участь ДСДВ групи № 5 «Теремок», ЗДО №39 «Калинка» в кількості 20 дітей.

Результати констатувального етапу експерименту дали підстави стверджувати, що рівень креативності дітей старшого дошкільного віку перебував переважно на низькому та середньому рівнях.

На формувальному етапі в освітній процес експериментальної групи було впроваджено визначені педагогічні умови розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

Порівняння отриманих даних констатувального та контрольного етапів педагогічного експерименту дало підстави зробити висновок про те, що рівень розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку на контрольному етапі показав позитивний результат. Так, високий рівень розвитку креативності зріс на 22%, середній рівень зменшився на 5%, і низький зменшився на 17%.

Ці дані підтверджують, що визначені нами педагогічні умови є ефективними для розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів обраної проблеми. Подальші дослідження можуть бути зорієнтовані на вивчення шляхів та засобів розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку в процесі їх залучення до занять з ліплення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Андрощук О. В. Методи діагностичного дослідження розвитку творчих здібностей старших дошкільників. «Young Scientist» № 1 (41) January, 2017. С. 219-224.
- 2 Базовий компонент дошкільної освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України №33 (2021). Вилучено з <https://mon.gov.ua>
- 3 Бернс Р. К. Розвиток креативності у старших дошкільників. Київ : Дошкільне виховання, 2010. 418 с.
- 4 Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. - Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : навч.-метод. видання. К. : Либідь, 2003. 280 с.
- 5 Біла І. Феномен дитячої творчості *Дошкільне виховання* № 1, 2011, С. 7 – 11
- 6 Бондар О. Креативність *Бібліотечка вихователя дитячого садка* № 11, 2010, С. 47-53.
- 7 Виготський Л. С. Уява і творчість в дитячому віці *Психол. нарис* : Кн. для учителя. 3 вид. К. : Видавничий дім, 1991. 93 с.
- 8 Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, А.В. Долинська та ін. К.: Просвіта, 2001. 416 с.
- 9 Выготский Л. С. Психология. М.: ЭКСМО - Пресс, 2000. 1008 с.
- 10 Выготский Л.С. Воспитание творчества, эстетического суждения и технических навыков. Пед. психология. М.: Педагогика, 1991. 480 с.
- 11 Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта. Психология мышления. М.: Прогресс, 1969. С. 433–456.
- 12 Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності. Сучасне тлумачення. Рівне : Волинські обереги, 2012. 192 с.

- 13 Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
- 14 Горошко Н.А. Зображувальна діяльність у дошкільних навчальних закладах: малювання, аплікація. Х., 2007. 224 с.
- 15 Гуменюк, С. М. Особливості розвитку творчих здібностей розумово відсталих дітей на заняттях з образотворчого мистецтва *Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Корекц. педагогіка і психологія*. 2011. Вип. 3. С. 54-58.
- 16 Дабіжа Л. П. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку *Наукові записки*. Збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів: Серія «Мистецтво». Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2018. С. 66-70.
- 17 Дабіжа Л.П. Розвивати творчий потенціал *Дошкільне виховання*. 2002. №11. С. 10 -11.
- 18 Долина О., Низковська О. Про організовану і самостійну діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі *Дошкільне виховання* №10, 2010, 7 – 15.
- 19 Дубасенюк О. А. Розвиток творчого потенціалу особистості засобами мистецтва *Креативна педагогіка: наук-метод. журнал / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки*. Вінниця. 2013. Вип. № 7. С.52-58.
- 20 Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень: моногр. *Держ. фонд фундамент. дослідж. М-ва освіти і науки України* / ред.: В.О. Моляко; О.Л. Музика. Житомир: Рута, 2006. 320 с.
- 21 Котелянець Н. Творче конструювання розвиває інтелект *Дошкільне виховання* № 8, 2005, 12 – 14.
- 22 Крамаренко С. Креативна інноваційна особистість – мета нової гуманістичної освіти *Нива знань* № 3, 2010, С. 35 – 37

- 23 Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років : монографія. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. 354 с
- 24 Курочкіна М. Методи розвитку творчі здібності молодших школярів *Виховання школярів*. 2009. № 4. С.48-51.
- 25 Ликова І.О. Програма художнього виховання, навчання й розвитку дітей 2-6 років «Кольорові долоньки» Х. : Веста : Видавництво «Ранок», 2007. 128 с
- 26 Лисенко Н.В., Кирста Н.Р. Педагогіка українського дошкілля: у 3-х частинах. Ч.2: навч. посіб.. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 360 с
- 27 Лозова В., Троцько Г. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник. Харків: «Овс», 2002. 400 с .
- 28 Макаренко А.С. Педагогические сочинения в 8-ми томах. М.: Педагогика, 1983. 1986. Т. 5. 335 с.
- 29 Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / Под общ. ред. Г. А. Балла и др.: Пер. с англ. М.: Смысл, 1999. 424 с.
- 30 Міщина Л.П. Творче мислення особистоті: Психологічний дискурс. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. Випуск 3. Том 1. 2018. С. 79-83.
- 31 Моляко В.А. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості. *Обдарована дитина*. 1998. № 1. С. 3-5.
- 32 Нетрадиційне малювання в процесі виховання дитини. URL: http://artselo.com.ua/netradytsijne_maljuvannja/
- 33 Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: Підручник. / за заг. ред. Г.В. Сухорукової. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 21-100.
- 34 Пазиненко С.М. Розвиток творчих здібностей Х.: Основа, 2007. 104 с.
- 35 Пиаже Ж. Избранные психологические труды. М.: Просвещение, 1969. 660 с

- 36 Піроженко Т. Особистий потенціал дошкільника: умови розвитку в сучасному суспільстві. *Дошкільне виховання* 2012. № 1. С. 8 - 15.
- 37 Пісоцький О. П., Пісоцька Л. М. Проектування предметно-розвивального середовища в ДНЗ : навч. посіб. для студ. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. 57 с
- 38 Плохій З. Креативність – базова якість особистості. *Вихователь методист дошкільного закладу*. №8, 2008, 23.
- 39 Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: «Академвидав», 2004. 456 с.
- 40 Пономарьова-Семенова Р. О. Психологічні аспекти розвитку креативності обдарованої особистості. *Обдарована дитина*. 2007. № 7. С. 12.
- 41 Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб: Издательство «Питер», 1999. 720 с
- 42 Саркісова Н. Маленькі таємниці великих відкриттів *Дошкільне виховання* №4, 2006, 20 22.
- 43 Серьогіна І. В. Розвиток творчих здібностей студентів ВНЗ при вивченні курсу «Елементи декоративноприкладного мистецтва» *Педагогіка вищ. та серед. шк.: зб. наук. пр.* 2009. Вип. 26. С. 318-321.
- 44 Скрипка Н.Г. Використання новітніх технологій в зображувальній діяльності *Бібліотечка вихователя*. 2005. №5-6. С .49-51.
- 45 Стась М. І. Методика формування творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва: Автореф. дис... канд. пед. наук. Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 2007. 20 с.
- 46 Творчий розвиток засобами мистецтва виховання: навч.-метод. посібник / за ред. Н.Г. Ничкало. Чернівці : Зелена Буковина, 2011. 280 с.
- 47 Тейлор Ф.У. Менеджмент / Ф.У. Тейлор, Пер. с англ. А.И. Зак, Научн. ред. Е.А. Кочерина. М.: Журнал Контроллинг, 1992. 137 с

- 48 Торренс П., Гилфорд Дж. Методика исследования дивергентного мышления / [в модификации Елены Евгеньевны Туник]. – URL: <https://dytpsycholog.com/>.
- 49 Ушакова І. Інтеграція комплексу мистецтв у системі естетичного образу людини. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* 4 (51)- 2012. С. 145 - 149.
- 50 Федяєва В.Л. Проблеми творчості в історії української педагогіки: збірник наук. праць. *Педагогічні науки*. Херсон: Айлайт, 2000. Випуск 12. С.19-21
- 51 Шелестова Л. В. Методи діагностики креативності дошкільників у сучасному дошкільному навчальному закладі. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. № 11 (30) /11/2014. С. 38-43.
- 52 Шульга Л.М. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання. Конспект лекцій і занять (за матеріалами власного досвіду). К.:ІСДО. 1995.56 с.
- 53 Эльконин Д. Б. Психология развития [Текст]: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Изд-во «Академия», 2001. 208 с.
- 54 Gardener, Howard (2007). Five minds for the future. Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press. 196 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ключ до обробки результатів Фігурного тесту Е. Торренса

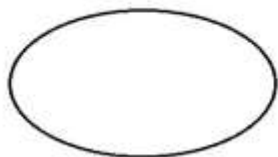
Після виконання всіх занять проводиться обробка результатів. Обробка тесту всього припускає оцінку п'яти показників: «оригінальність», «розробленість» і «абстрактність назв».

Критерій № 1 Розвиток творчої уяви

Показник 1.1: Оригінальність.

Метод: 1.1: Субтест № 1 «Намалюй картинку»

Зміст субтесту: кольоровий овал, аркуш паперу, кольорові олівці, фарби, пензлики.

Інструкція: субтест виконується у індивідуальній формі. За основу малюнку беремо овал будь-якого кольору, що сподобався. Колір вибирається самостійно. Наприкінці завдання необхідно дати назву малюнку.

Критерії оцінювання:

1 бал – низький рівень. Дитина не використовувала в роботі овал, робота без деталізації.

2 бали – середній рівень. Дитина використовувала тільки овал, без простору та без деталізації.

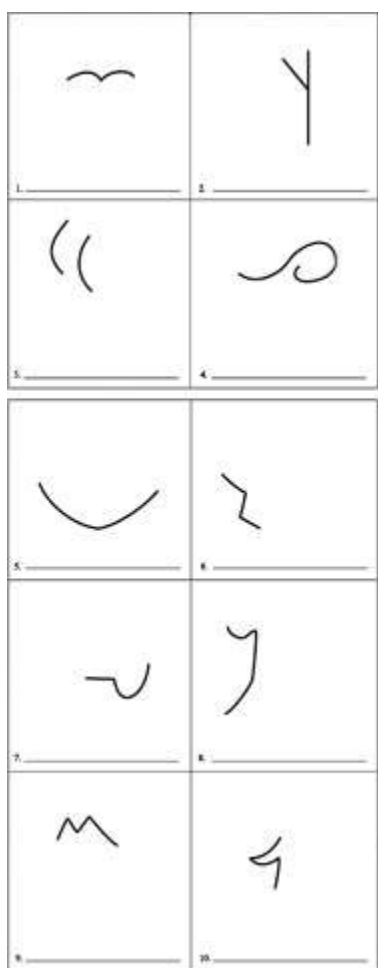
3 бали – високий рівень. Дитина використовувала овал як все сюжету в цілому, задіявши весь простір аркуша.

Показник 1.2: Абстрактність назв.

Метод 1.2: Субтест № 2 "Завершення фігури" (Торренс, модифікований).

Зміст субтесту: шаблон з 10 незакінчених фігур, прості та кольорові олівці.

Інструкція: домалювати 10 незакінчених фігур. Придумати кожній картинці назва.

Критерії оцінювання:

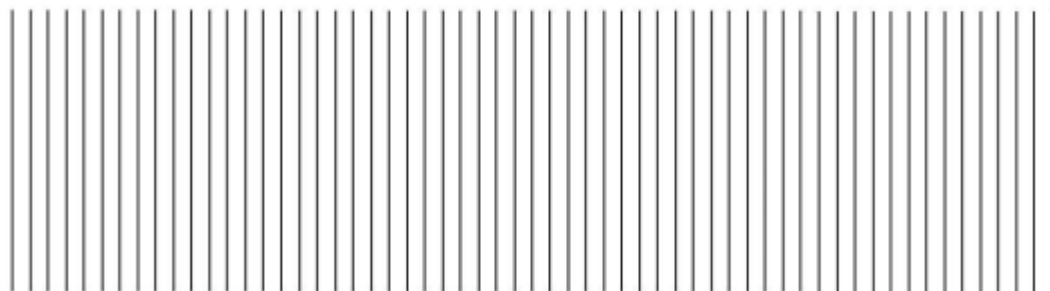
1 бал – низький рівень. Дитина розмалювала не всі незакінчені фігури, що не дав назви жодному з фігур.

2 бали – середній рівень. Дитина розмалювала 5 незакінчених фігур, дав прості назви картинці, що складається з одного слова, описує конкретну властивість намальованого об'єкта.

3 бали – високий рівень. Дитина розмалювала 10 незакінчених фігур, описав 5 і більше фігур, що складаються з двох або більше слів. Наприклад: загадкова русалка.

Показник 1.3: Розробленість.

Метод 1.3: Субтест № 3 «Ліні, що повторюються»

Зміст субтесту: шаблон з 30 паралельних вертикальних ліній, прості та кольорові олівці.

Інструкція: Стимульним матеріалом є 30 паралельних вертикальні лінії. На основі кожної пари ліній необхідно створити будь-який (не повторюється малюнок) [63].

Критерії оцінювання:

1 бал – низький рівень. Дитина зобразила кілька разів одне й теж зображення, малюнки не закінчені.

2 бали – середній рівень. Дитина зобразила 5 неповторних малюнків, без доповнень та деталей.

3 бали – високий рівень. Дитина намалювала 10 і більше неповторних малюнків із доповненнями, деталями.

Анкета для батьків

Шановні батьки, просимо вас відповісти на запитання цієї анкети.

1. Чи створені, на вашу думку, в ЗДО умови для всебічного розвитку та виховання дітей?

- ☐ так;
- ☐ ні;
- ☐ важко відповісти.

2. Які з перерахованих умов створено у групі, де знаходиться Ваша дитина:

- ☐ для соціально-комунікативного розвитку;
- ☐ для пізнавального розвитку;
- ☐ для мовного розвитку;
- ☐ для художньо-естетичного розвитку;
- ☐ для фізичного розвитку.
- ☐ інше

3. Чи достатньо дидактичних засобів та обладнання для творчого розвитку дітей?

- ☐ так;
- ☐ ні;
- ☐ важко відповісти.

4. Чи достатньо часу в режимі дня приділяється розвитку креативності дітей?

- ☐ так;
- ☐ ні;
- ☐ важко відповісти.

5. Займається ваша дитина із задоволенням образотворчим мистецтвом в ЗДО?

- ☐ так;

- ☐ ні;
- ☐ важко відповісти.

6. Чи відмічаєте ви креативний підхід вихователів до педагогічної діяльності?

- ☐ креативний;
- ☐ традиційний;
- ☐ важко відповісти.

7. Чи берете ви участь в оформленні предметно-розвивального середовища в групі?

- ☐ так;
- ☐ ні.

8. Які ідеї щодо виготовлення предметів для реалізації нетрадиційного малювання ви запропонували б вихователям зараз?

---

9. Як ви використовуєте можливість реалізації нетрадиційного малювання для розвитку креативності дитини вдома?

- ☐ створюємо умови;
- ☐ іноді;
- ☐ ніколи;

10. Чи берете ви участь у взаємодії з ЗДО з питань розвитку креативності ДСДВ?

- ☐ так;
- ☐ ні;
- ☐ важко відповісти.

Додаток Б**Критерій № 2 Опанування образотворчих засобів**

Показник 2.2: Робота із фарбами.

Метод 2.2: "розфарбовування яблука" (Комарова, модифікований)

Зміст: шаблон з намальованим яблуком, прості та кольорові олівці.

Інструкція: дитині дається готовий шаблон із намальованим яблуком.

Завдання дитини розфарбувати яблуко, не виходячи за межі шаблону.

Критерії оцінювання:

1 бал – низький рівень. Колір предмета передано неправильно. Малюнок зафарбований безладними лініями (мазками), що не вміщуються в межах контуру.

2 бали – середній рівень. Є відступи від реального забарвлення, Дитина розмалювала яблуко великими розгонистими рухами, іноді що виходять за межі контуру.

3 бали – високий рівень. Реальний колір яблука. Дитина зафарбувала яблуко дрібними штрихами, які не виходять за межі контуру.

Показник 2.3. Робота з папером.

Метод 2.3: Виконання простих аплікацій «Осінній лист» (Удіна, модифікований).

Зміст: готовий шаблон листа від дерева.

Інструкція: Педагог роздає листя шаблон від дерева. Дитині необхідно по контуру вирізати листок та приклеїти його на папір по центру.

Критерії оцінювання:

1 бал – низький рівень. У дитини відсутні навички симетричне вирізання. Дитина не бачить контур листочка, відповідно ріже не рівно, приклеїв не акуратно.

2 бали – середній рівень. Дитина припустилася відходження від лінії контуру в процесі вирізування, поклеїв акуратно, але зі зсувом на полі листів.

У дитини присутня недостатність навичок силуетної вирізування. Вихованець припускається помилок при виконанні завдання.

Існує потреба допомоги педагога.

3 бали – високий рівень. Дитина має навички силуетного вирізування, листок від дерева вирізав по лінії контуру, приклеїв акуратно по центру. Самостійно, без допомоги педагога впорався із завданням. Примітка: ВР-високий рівень, СР-середній рівень, НР-низький рівень.

Додаток В**Конспект заняття на тему: «Ріпка».**

Нетрадиційні техніки: воскова крейда та акварель, відбиток печатками з овочів та картоплі.

Мета: ознайомити ДСДВ із нетрадиційними техніками малювання.

Завдання: 1) формувати в ДСДВ навику створювати самостійно малюнок.

2) розвивати почуття композиції та кольору.

3) виховувати акуратність у роботі.

Обладнання: ватні палички, акварель зеленого та жовтого кольору, лист паперу формату А4, кисть, два шматочки поролону, миска з гуашшю, ватні тампони, педагогічні ескізи.

Хід заняття:

1) Педагог розповідає казку за текстом, зупиняючись при появі кожного героя. Виставивши фігурку персонажа, вихователь пропонує дітям, згідно з мовними можливостями, назвати героя казки.

2) Гра «Так – ні». Показується дітям картинка із зображенням героїв казки та задається питання, на яке дитина повинна відповісти - так чи ні. Педагог показує картинку із зображенням мишки та запитує: «Це мишка?» (так), картинка із зображенням собаки та питання: «Це кішка?» (Ні). Аналогічно обігруються усі герої казки.

3) Гра «Один за одним». Далі вихователь пропонує ДСДВ самостійно виставити фігурки персонажів один за одним, як у казці. Підказуючи дітям описом персонажа (старий, вусатий, посадив ріпку), звукоподразненнями (гав – гав) та загадуючи загадки про героїв казки. А) Пухнастенька, молоко п'є, пісеньки співає (кішка) Б) Невеликий зріст, довгий хвіст, сіра шубка, гострі зубки (мишка).

4) Фізкультхвилинка «Посадили ріпку на городі»:

Ми крокуємо один за одним Л

ісом та зеленим луком (ходьба)
Перед нами город (руки витягнути вперед)
Дід на допомогу нас кличе (махи руками)
Ось ми ріпку посадили (нахилитися)
І водою її полили (імітація руху)
Виростала ріпка, гарна і міцна (розвести руки убік)
А тепер її потягнемо (імітація руху)
І з ріпи кашу зваримо (імітація руху)
І будемо від ріпки здорові та міцні (показати силу)
Швидко впорається зуміли І на місце тихо сіли.

5) Малювання «Ріпка» Вихователь запрошує ДСДВ підійти до мольберту та розпочати роботу. На столі лежать ватяні палички, губочки, ватяні тампони, гуаш жовтого та зеленого кольору. Нагадати хлопцям про необхідність: занурювати вище перераховані предмети в гуаш і методом «тичка» зафарбувати ріпку, не виходити за контур ріпки. Долонькою малюємо зелений хвостик ріпки та травку з низу малюнка.

Після закінчення, підвести підсумки та похвалою за виконану роботу заохотити дітей.

Додаток Г

№ п/п	Терміни проведення	Зміст
1. Знайомство із сім'єю		
1.1.	Квітень	Зустрічі-знайомства; відвідування сімей; анкетування
2 Ознайомлення батьків із завданнями, змістом нетрадиційного малювання		
2.1.	Жовтень квітень	Дні відкритих дверей
2.2.	Жовтень Листопад	Групові та індивідуальні консультації: «Поповнення творчого предметно-розвивального середовища ЗДО різними засобами для нетрадиційного малювання», «Нетрадиційне малювання як засіб всебічного розвитку дитини»
2.3.	Протягом року	Запрошення на дитячі свята, розваги
2.4.	Протягом року	Оформлення папок: «Малюємо вдома»
3 Освіта батьків		
3.1.	Вересень	Батьківські збори «Взаємодія батьків з дітьми через образотворчу діяльність»
3.2.	Грудень	Майстер – клас «Віддтиск»
3.3.	Березень	Круглий стіл: «Розвиток креативності у ДСДВ засобами нетрадиційного малювання»
4 Спільна діяльність		
4.1.	Протягом року	Участь у святах та інших заходах ЗДО

4.2.	Листопад Квітень	Майстерня з поповнення творчого предметно-розвивального середовища ЗДО
4.3.	Березень	Проведення дозвілля: Мама, тато, я – творча родина. Збір фотографій сімейного альбому для оформлення фотовиставки